

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ
ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ**

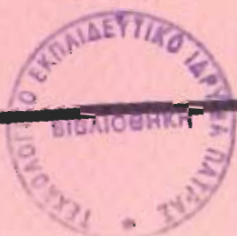
ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

**ΚΑΛΟΓΕΡΑΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΟΥΛΑ
ΚΟΥΤΣΟΛΙΑΚΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην
Λογιστική από το Τμήμα Λογιστικής της
Σχολής Οικονομίας & Διοίκησης του
Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Τ.Ε.Ι Πάτρας)

ΙΟΥΝΙΟΣ 2002

Η τριμελής επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

Υπογραφή:

Υπογραφή:

Υπογραφή:

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Έχοντας ολοκληρώσει την πτυχιακή μας εργασία, αισθανόμαστε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους που μας βοήθησαν στην ολοκλήρωση της. Αυτούς που συμμετείχαν υλικά και ηθικά ώστε να κάνουμε πραγματικότητα τους στόχους μας, αυτούς, που συνεργάστηκαν μαζί μας, και συντέλεσαν με τον τρόπο τους στην περάτωση του έργου μας.

Ιδιαίτερα θέλουμε να ευχαριστήσουμε:

Τους γονείς μας για την υλική και ηθική συμπαράσταση καθόλη τη διάρκεια διεκπεραίωσης της εργασίας, τον υπεύθυνο για την εκπόνηση της πτυχιακής μας εργασίας κο Μελισσαρόπουλο Κων/νο, επίκουρο καθηγητή του τμήματος λογιστικής για τη βοηθητική συνεργασία και την αμέριστη συμπαράσταση του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσουμε την επίδραση της επιβολής των άμεσων και έμμεσων φόρων στην παραγωγή και στην κατανάλωση.

Βασικός άξονας για τη μελέτη του θέματος αποτελεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Με βάση τον παραπάνω σκοπό η ανάπτυξη της μελέτης έγινε ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τις βασικές λειτουργίες των φόρων. Επίσης, στην φορολογική βάση που αφορά το μέγεθος στο οποίο υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση. Αναφέρεται επίσης στην φορολογούμενη μονάδα και στον φορολογικό συντελεστή που είναι ο φόρος που αντιστοιχεί σε καθεμία μονάδα της φορολογικής βάσης.

Το δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης περιλαμβάνει την διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους. Αναλύονται επίσης και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τους καθώς και ο τρόπος που αυτοί επηρεάζουν τους φορολογούμενους πολίτες της χώρας μας.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την συμβολή του σύγχρονου κράτους, όσον αφορά την επίτευξη των στόχων, Δημοσιονομικής, Οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Διαπιστώνεται ότι στην

διαμόρφωση της φορολογικής πολιτικής του κράτους λαμβάνονται υπόψη ορισμένες φορολογικές αρχές οι οποίες πρωτοδιατυπώθηκαν από τους οικονομολόγους Adam Smith, Wagnee, και Bruno, και είναι απαραίτητες από δημοσιονομική άποψη.

Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με το βασικό πρόβλημα κάθε κοινωνίας που είναι η σχετική ανεπάρκεια των παραγωγικών πόρων, η οποία δεν επιτρέπει την ικανοποίηση όλων των αναγκών των μελών της. Πρέπει επομένως κάθε κοινωνία να επιλέξει τις ανάγκες που θα ικανοποιηθούν κάθε φορά καθώς και τα αγαθά που θα παραχθούν για να τις ικανοποιήσουν, έτσι ώστε να μεγιστοποιείται η ευημερία των ατόμων. Για να το πετύχει αυτό πρέπει (α) να πετύχει πλήρως απασχόληση των παραγωγικών μέσων. (β) να υπάρχει αποτελεσματική κατανομή των παραγωγικών μέσων. (γ) να πετύχει δίκαιη διανομή του εισοδήματος.

Το πέμπτο κεφάλαιο, περιλαμβάνει τις επιπτώσεις του Φ.Π.Α. σαν έμμεσος φόρος στην κατανάλωση, και αναλύονται επίσης επιχειρήματα υπέρ και κατά της επιβολής του φόρου αυτού. Επιπλέον αναφέρεται στην μετακύλιση των έμμεσων φόρων. Η κατεύθυνση και η έκταση της μετακύλισης των φόρων είναι από τα σπουδαιότερα θέματα της Δημόσιας Οικονομικής γιατί προσδιορίζουν βασικά τη φύση και την έκταση των διαφόρων επιδράσεων που ασκούν οι φόροι στην Οικονομία.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται λόγος στην επιβάρυνση του φόρου εισοδήματος των φυσικών προσώπων στην παραγωγικότητα και στις αντιδράσεις των φορολογούμενων στην επιβολή των φόρων.

Τέλος κύριο θέμα του έβδομου κεφαλαίου είναι τα φορολογικά κίνητρα και ο τρόπος με τον οποίο αυτά χρησιμοποιούνται από τις κυβερνήσεις για την προώθηση διαφόρων οικονομικών κυρίως στόχων. Π.χ. η αύξηση των επενδύσεων και του πάγιου κεφαλαίου της οικονομίας, η ορθολογική κατανομή των επενδύσεων τόσο ανάμεσα στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας όσο και ανάμεσα στις διάφορες γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας η προώθηση των εξαγωγών κ.α.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥΣ

1.1 Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των φόρων.....	2
1.2 Βασικές λειτουργίες των φόρων.....	3
1.3 Η φορολογική βάση.....	5
1.4 Η φορολογούμενη μονάδα.....	7
1.5 Ο φορολογούμενος συντελεστής.....	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΦΟΡΩΝ ΣΕ ΑΜΕΣΟΥΣ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟΥΣ

2.1 Γενικά.....	9
2.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα άμεσων – έμμεσων φόρων.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1 Γενικά.....	18
3.2 Το ελληνικό φορολογικό σύστημα.....	21
3.3 Αρχές φορολογικής πολιτικής.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 Εισοδηματική πολιτική.....	25
--------------------------------	----

ΕΝΟΤΗΤΑ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Φ.Π.Α ΣΑΝ ΕΜΜΕΣΟΣ ΦΟΡΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

5.1 Μορφές φόρου.....	36
5.2 Επιχειρήματα υπέρ της επιβολής του φόρου.....	39
5.3 Επιχειρήματα κατά της καταβολής του φόρου.....	44
5.4 Η βάση του φόρου.....	46

5.5 Ο φορολογικός συντελεστής.....	48
5.6 ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΦΟΡΩΝ.....	49
5.6.1 Έμμεσοι φόροι.....	49
5.6.2 Η μετακύλιση των έμμεσων φόρων σε αγορά τέλειου ανταγωνισμού.....	52
5.6.3 Επιδράσεις φόρου, βραχυχρόνια περίοδο.....	53
5.6.3.1 Φόρος κατά μονάδα προϊόντος.....	53
5.6.3.2 Φόρος κατ' αξία.....	54
5.6.4 Επιδράσεις φόρου, μακροχρόνια περίοδο.....	55
5.6.5 Η επίδραση των ελαστικότητων ζήτησης και προσφοράς στο βαθμό μετακύλισης ενός ειδικού φόρου.....	56
5.6.6 Η μετακύλιση των ειδικών φόρων δαπάνης σε περίπτωση που η καμπύλη προσφοράς έχει κλίση αρνητική.....	59
5.6.7 Η μετακύλιση των ειδικών φόρων δαπάνης σε αγορά μονοπωλίου.....	61
5.6.8 Η μετακύλιση των ειδικών φόρων δαπάνης σε αγορά ολιγοπωλίου.....	63
5.6.9 Η μετακύλιση των ειδικών φόρων δαπάνης σε αγορά ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού.....	64

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6. ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ

6.1 Η φορολογία εισοδήματος: φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων.....	68
6.1.1 ορισμός εισοδήματος.....	68
6.2 Ορισμός του ακαθάριστου εισοδήματος στην ελληνική πρακτική.....	70
6.3 Προσδιορισμός του καθαρού εισοδήματος.....	73
6.4 Τεκμαρτός προσδιορισμός του εισοδήματος με βάση τις δαπάνες.....	76
6.5 Προσαρμογή του καθαρού εισοδήματος στην φοροδοτική ικανότητα: το φορολογητέο εισόδημα.....	77
6.6 Οι αντιδράσεις των φορολογουμένων στην επιβολή των φόρων.....	78
6.6.1 Φοροδιαφυγή.....	80
6.7 Άμεσοι φόροι και παραγωγή.....	80
6.7.1 Φοροαποφυγή.....	80
6.7.2 Η μετακύλιση των φόρων εισοδήματος.....	81
6.7.2.1 Η μετακύλιση ενός φόρου εισοδήματος από εργασία σε μία αγορά τέλει ανταγωνισμού.....	81

6.7.2.2 Η μετακύλιση ενός φόρου εισοδήματος από εργασία σε αγορά ατελούς ανταγωνισμού.....	85
6.7.2.3 Η μετακύλιση ενός φόρου που επιβάλλεται πάνω στα κέρδη των επιχειρήσεων οι οποίες επιδιώκουν πραγματοποιούν μεγιστοποίηση κερδών.....	86
6.7.2.4 Η μετακύλιση ενός φόρου που επιβάλλεται πάνω στα κέρδη των επιχειρήσεων όταν οι επιχειρήσεις αυτές δεν πραγματοποιούν μεγιστοποίηση των κερδών.....	87
6.7.2.5 Η μετακύλιση ενός φόρου που επιβάλλεται πάνω στα κέρδη των επιχειρήσεων σε αγορά ολιγοπωλίου.....	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ

7. Φορολογικά κίνητρα.....	89
7.1 Γενικά.....	89
7.2 Μακροοικονομικές.....	100
7.3 Μικροοικονομικές.....	103
7.4 Μακροοικονομικές.....	107
7.5 Μικροοικονομικές.....	111

ΕΝΟΤΗΤΑ IV

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αρκετές φορές κατά τα χρόνια της εκπαίδευσης μας προβληματισθήκαμε για την λειτουργία του φορολογικού συστήματος της χώρας μας.

Όπως γνωρίζουμε είναι ένα ζήτημα το οποίο απασχολεί κάθε φορολογούμενο, και βρίσκεται συνεχώς στην επικαιρότητα, λόγω των προσπαθειών που γίνονται για την σταθεροποίηση της φορολογικής πολιτικής καθώς και την καθιέρωση δικαιότερης ανακατανομής του εισοδήματος προς όφελος των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων.

Συγκεκριμένα στις μέρες μας παρατηρείται μια έντονη δραστηριοποίηση του Υπουργείου Οικονομικών προκειμένου να βελτιωθεί η επικρατούσα κατάσταση. Γι' αυτό τον λόγο πρόσφατα ανατέθηκε στην επιτροπή Γεωργακόπουλου να προσυπογράψει μια έκθεση που θα περιλαμβάνει διαπιστώσεις και προτάσεις για την διευθέτηση της υπάρχουσας κατάστασης. Στην έκθεση αυτή δόθηκε έμφαση στην απλοποίηση της φορολογίας εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, με στόχο την μείωση του δημοσιονομικού κόστους και του κόστους συμμόρφωσης των φορολογούμενων. Ασχολείται επίσης με την παραγωγή ενός ευρύτερου φόρου κατοχής ακίνητης περιουσίας με ταυτόχρονο δραστικό περιορισμό των φόρων μεταβίβασης περιουσίας (κληρονόμων – δωρεών – γονικών παροχών και μεταβίβασης ακινήτων)

Οι προτάσεις αυτές αποσκοπούν στο να αποτελέσουν ένα γενικότερο οδηγό για την μελλοντική (μέσα στην επόμενη τριετία ή πενταετία) διαμόρφωση του φορολογικού μας συστήματος ώστε να ανταποκρίνεται στις σημερινές συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας μας ως πλήρους μέλους της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥΣ

1.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Για να μπορούν να διαθέτουν τα δημόσια αγαθά δωρεάν στο κοινωνικό σύνολο, καθώς επίσης και να καλύπτουν τις διάφορες άλλες δαπάνες τους, οι δημόσιοι φορείς χρειάζονται πόρους. Για την απόκτηση αυτών των πόρων, οι δημόσιοι φορείς χρησιμοποιούν διάφορα άλλα μέσα. Ορισμένα από αυτά είναι μονομερή και έχουν συνήθως αναγκαστικό χαρακτήρα, δηλαδή συνεπάγονται παροχή των ιδιωτικών φορέων προς τους δημόσιους φορείς χωρίς αντίστοιχη ειδική αντιπαροχή των τελευταίων. Τονίζουμε την λέξη ειδική αντιπαροχή, γιατί οι δημόσιοι φορείς κάνουν μια γενική αντιπαροχή προς τους ιδιωτικούς φορείς, αλλά η αντιπαροχή αυτή δεν συνδέεται άμεσα με το ποσό φόρου που πληρώνει κάθε ιδιωτικός φορέας. Εξάλλου άλλα μέσα είναι διμερή,

δηλαδή συνεπάγονται παροχή των ιδιωτικών φορέων στους δημόσιους φορείς, και αντίστοιχα ειδική αντιπαροχή των τελευταίων στους πρώτους. Τα μέσα αυτά είναι συνήθως προαιρετικά. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται κυρίως οι φόροι, ενώ στην δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται τα έσοδα από δανεισμό, καθώς και τα έσοδα από την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Από την πιο πάνω ανάλυση φαίνεται επομένως ότι οι φόροι έχουν δύο βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα.

α) Αποτελούν αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα, και

β) Αποτελούν μέσο μονομερές, δηλαδή μέσο που συνεπάγεται μόνο παροχή από τους ιδιωτικούς προς τους δημόσιους φορείς χωρίς αντίστοιχη ειδική αντιπαροχή, των τελευταίων στους πρώτους.

1.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω οι φόροι αποτελούν ένα αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα, έτσι ώστε να μπορούν οι δημόσιοι φορείς να χρηματοδοτούν τις δαπάνες

τους, και μα παρέχουν τις υπηρεσίες τους δωρεάν στο κοινωνικό σύνολο. Η λειτουργία αυτή είναι γνωστή ως ταμειευτική λειτουργία, ή ταμειευτικός σκοπός των φόρων. Η λειτουργία αυτή είναι ίσως η βασικότερη, δεν είναι όμως και η μοναδική λειτουργία. Εκτός από αυτήν οι φόροι επιτελούν και άλλες λειτουργίες, γιατί χρησιμοποιούνται από τους δημόσιους φορείς ως μέσα για την άσκηση οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Η οικονομική λειτουργία των φόρων, αναφέρεται στην χρησιμοποίηση τους ως μέσων άσκησης οικονομικής πολιτικής, λ.χ. ανακατανομής των πόρων στατικά, δηλαδή ανάμεσα στα διάφορα αγαθά και τις υπηρεσίες, σταθεροποίησης της οικονομίας σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης, καταπολέμησης της ανεργίας και του πληθωρισμού, και προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας.

Η κοινωνική λειτουργία των φόρων, αναφέρεται στη χρησιμοποίηση τους ως μέσων άσκησης κοινωνικής πολιτικής, δηλαδή βελτίωσης της διανομής του εισοδήματος και του πλούτου.

1.3 Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΒΑΣΗ

Φορολογική βάση είναι το μέγεθος με βάση το οποίο υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση, δηλαδή το ποσό φόρου που πρέπει να καταβάλει ο φορολογούμενος. Ως φορολογική βάση μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε γνώρισμα των φορολογουμένων, οικονομικό ή μη οικονομικό. Ως φορολογική βάση χρησιμοποιούνται συνήθως διάφορα οικονομικά χαρακτηριστικά του φορολογούμενου και ιδιαίτερα το εισόδημα, η περιουσία και η δαπάνη. Ειδικότερα· μάλιστα η καταναλωτική δαπάνη. Στη θεωρία υπάρχει σημαντική διαμάχη σχετικά με το ποιο από τα τρία αυτά στοιχεία αποτελεί την καλύτερη βάση για τον υπολογισμό των φόρων και οδηγεί σε δικαιότερη κατανομή της επιβάρυνσης, που, όπως θα δούμε προκαλούν οι φόροι. Η περιουσία χρησιμοποιούταν ως κύρια βάση της φορολογίας, κατά την περίοδο πριν την βιομηχανική επανάσταση. Κατά την περίοδο αυτή η περιουσία αποτελούσε την κύρια πηγή εισοδήματος και έδειχνε επομένως το μέγεθος για τον υπολογισμό της φορολογικής υποχρέωσης των πολιτών. Μετά από την περίοδο αυτή όμως, από τότε που αναπτύχθηκαν ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας της οικονομίας, το εισόδημα από την εργασία, πήρε την κύρια θέση στο συνολικό εισόδημα. Σήμερα πλέον γίνεται δεκτό, από την πλειοψηφία των θεωρητικών της Δημόσιας Οικονομικής ότι το εισόδημα πρέπει να χρησιμοποιείται πρωταρχικά ως

βάση για τον υπολογισμό της φορολογικής υποχρέωσης, γιατί αποτελεί τον κύριο δείκτη της οικονομικής ευμάρειας, και επομένως της δυνατότητας των φορολογουμένων, να συμβάλλουν στην χρηματοδότηση των δημοσίων δαπανών.

Εξάλλου, πολλοί θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι η δαπάνη και μάλιστα η καταναλωτική δαπάνη, πρέπει να χρησιμοποιείται πρωταρχικά ως βάση, για τον υπολογισμό της φορολογικής υποχρέωσης.

Τα επιχειρήματα που προβάλλονται είναι βασικά δύο: α) Η κατανομή της φορολογικής επιβάρυνσης με βάση την δαπάνη των καταναλωτών είναι δικαιότερη γιατί η καταναλωτική δαπάνη δείχνει τι αποκομίζει κάθε πολίτης από την κοινωνία, ενώ το εισόδημα δείχνει τι συνεισφέρει κάθε πολίτης στο κοινωνικό σύνολο. Θα ήταν επομένως δικαιότερο οι πολίτες να επιβαρύνονται με το κόστος των δημοσίων δαπανών, ανάλογα, με το τι αποκομίζει ο καθένας και όχι ανάλογα με εκείνο που συνεισφέρει στην ολόκληρη. β) Η δαπάνη των φορολογουμένων μπορεί να υπολογιστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια, γιατί ορισμένες κατηγορίες εισοδημάτων, λόγω τεχνικών προβλημάτων, δεν μπορούν να υποβληθούν σε φορολογία.

Αντίθετα όσοι στηρίζουν την άποψη ότι το εισόδημα θα πρέπει να αποτελεί την κυριότερη βάση των φόρων, ισχυρίζονται ότι το εισόδημα δείχνει το μέγεθος της αγοραστικής δύναμης που κατέχει κάθε φορολογούμενος και παριστάνει επομένως την ικανότητα καθενός, να συνεισφέρει στην κάλυψη των δημοσίων δαπανών.

1.4 Η ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ ΜΟΝΑΔΑ

Το πρόσωπο του οποίου τα χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται ως βάση υπολογισμού των φόρων (λ.χ. το εισόδημα του, η περιουσία του, ή οι καταναλωτικές του δαπάνες), και το οποίο συνήθως είναι υποχρεωμένο να καταβάλει το φόρο στο δημόσιο, λέγεται φορολογούμενη μονάδα. Ορισμένοι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι μόνο τα φυσικά πρόσωπα πρέπει να αποτελούν φορολογούμενες νομάδες, ενώ άλλοι έχουν την άποψη ότι τέτοιες μονάδες πρέπει να αποτελούν και τα νομικά πρόσωπα.

1.5 Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ

Φορολογικός συντελεστής, είναι ο φόρος που αντιστοιχεί σε καθεμία μονάδα φορολογικής βάσης. Διακρίνουμε το μέσο φορολογικό συντελεστή και τον οριακό φορολογικό συντελεστή. Μέσος φορολογικός συντελεστής, είναι ο λόγος του ποσού φόρου, που καταβάλλεται συνολικά από μία φορολογούμενη μονάδα προς την συνολική αξία της φορολογικής βάσης. Οριακός φορολογικός συντελεστής είναι ο πρόσθετος φόρος που πρέπει να καταβληθεί για καθεμία νέα μονάδα φορολογικής βάσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΦΟΡΩΝ ΣΕ ΑΜΕΣΟΥΣ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟΥΣ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Μια σοβαρή διάκριση των φόρων είναι σε άμεσους και έμμεσους. Ένα από τα ισχυρότερα κριτήρια που χρησιμοποιείται για τον διαχωρισμό των φόρων σε άμεσους και έμμεσους, είναι η δυνατότητα μετάθεσης ή μετακόμισης του φόρου από το φορολογούμενο σε φορολογούμενο.

Συγκεκριμένα, οι άμεσοι φόροι, δεν μπορούν εύκολα να μετατεθούν σε άλλους φορολογούμενους από αυτούς τους οποίους και επιβαρύνει ονομαστικά, όπως για παράδειγμα ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων. Αντίθετα οι έμμεσοι φόροι εύκολα μετατίθενται σε άλλους φορολογούμενους, είτε ενσωματωμένοι στην τιμή των αγαθών, είτε αυτοτελώς όπως στις χονδρικές πωλήσεις.

Κύριο χαρακτηριστικό των έμμεσων φόρων είναι ότι επιβαρύνουν τελικά τον καταναλωτή. Βασικός έμμεσος φόρος είναι ο Φ.Π.Α., ο οποίος αντικατέστησε πολλούς από τους έμμεσους φόρους που ισχύουν πριν την εφαρμογή του. Οι φόροι που αντικατέστησαν τον Φ.Π.Α. είναι: Ο Φ.Κ.Ε., το χαρτόσημο, ο φόρος δημοσίων θεαμάτων, ο φόρος κέντρων διασκέδασης και πολυτελείας κ.α.

Πρακτικά θεωρούμε άμεσους φόρους τους φόρους εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, τους φόρους μεταβίβασης ακινήτων, περιουσίας και κληρονομιάς.

Στην Ελλάδα η αναλογία άμεσων – έμμεσων φόρων κυμαίνεται γύρω στο 70% για τους έμμεσους και 30% για τους άμεσους, στο σύνολο των φορολογικών εσόδων του κράτους.

Μια από τις διακρίσεις των φόρων που ισχύει εδώ και πολύ παλιά είναι η διάκριση τους σε έμμεσους και άμεσους. Η διάκριση αυτή στηρίχθηκε σε διάφορα κριτήρια κατά καιρούς. Ένα τέτοιο κριτήριο είναι το εάν ένας φόρος επιβαρύνει το άτομο πάνω στο οποίο επιβάλλεται και στην περίπτωση αυτή ο φόρος αυτός ονομάζεται άμεσος ή το εάν ο φόρος μεταβιβάζεται σε άλλους φορολογούμενους όπου σε αυτήν την περίπτωση ο φόρος ονομάζεται έμμεσος. Ένα άλλο κριτήριο για την

διάκριση αυτή είναι το εάν ο νομοθέτης έχει την πρόθεση να επιβαρύνει το πρόσωπο πάνω στο οποίο επιβάλλεται ο φόρος όπου στην περίπτωση αυτή πρόκειται για έναν άμεσο φόρο ή ο νομοθέτης έχει την πρόθεση με την επιβολή αυτού του φόρου να επιβαρύνει άλλα πρόσωπα όπου τέλος στην περίπτωση αυτή πρόκειται για έναν έμμεσο φόρο. Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι άμεσος φόρος είναι ο φόρος ο οποίος επιβαρύνει απευθείας και το ίδιο το άτομο ενώ έμμεσος φόρος είναι ο φόρος ο οποίος μεταβιβάζεται σε άλλους φορολογούμενους με σκοπό να επιβαρύνει αυτούς. Το μόνο πρόβλημα που δημιουργείται εδώ είναι ότι κάθε φορά θα πρέπει να γνωρίζουμε την πρόθεση του νομοθέτη έτσι ώστε να μπορούμε εύκολα να προσδιορίσουμε εάν πρόκειται για έναν έμμεσο ή άμεσο φόρο.

Παλαιότερα οι οικονομολόγοι πίστευαν ότι τους άμεσους φόρους πλήρωναν εκείνοι οι οποίοι ήταν υπόχρεοι για την πληρωμή τους. Πίστευαν δηλαδή ότι οι άμεσοι φόροι δεν μετακυλίνουν από τους υπόχρεους σε άλλα άτομα. Αντίθετα οι έμμεσοι φόροι εθεωρούντο ότι τελικά πληρώνονταν από διαφορετικά πρόσωπα από εκείνα, τα οποία ήταν υπόχρεα για την καταβολή των φόρων στο κράτος. Με άλλα λόγια πίστευαν ότι οι έμμεσοι φόροι μετακυλίνουν από τους υπόχρεους σε άλλα πρόσωπα τα οποία τελικά βαρύνουν.

Όπως θα δούμε στην συνέχεια δεν είναι σωστό ότι οι άμεσοι φόροι δεν μετακυλίσονται και οι έμμεσοι μετακυλίσονται. Έτσι, π.χ. ο γιατρός του οποίου το εισόδημα φορολογείται με συντελεστή 50%, όταν ζητάει ως αμοιβή 100 δρχ. εάν δεν δώσει απόδειξη στον ασθενή του, και 200 δρχ. Εάν δώσει απόδειξη, δεν κάνει τίποτα άλλο από το να μεταθέσει το φόρο εισοδήματος του (άμεσος φόρος) στους πελάτες του. Αντιθέτως, εάν οι καταναλωτές είναι διατεθειμένοι να καταβάλλουν τιμή 10 δρχ. για την αγορά οποιασδήποτε ποσότητας ενός αγαθού (εάν δηλαδή η καμπύλη ζήτησεως είναι πλήρως ελαστική) η επιβολή ενός φόρου στο αγαθό αυτό (έμμεσος φόρος) δεν θα μεταβάλλει την τιμή του αγαθού στην αγορά. Ο φόρος αυτός δηλαδή δεν μπορεί να μετατεθεί στους καταναλωτές, αν και έμμεσος.

Η αδυναμία αυτή διακρίσεως των φόρων σε άμεσους και έμμεσους, με βάση το κριτήριο της μεταβιβάσεως ή μεταθέσεως του φόρου, οδήγησε ορισμένους στη χρησιμοποίηση ενός άλλου κριτηρίου: της προθέσεως του νομοθέτη. Εάν δηλαδή ένας φόρος επιβλήθηκε με πρόθεση να μην μεταβιβαστεί, ο φόρος χαρακτηρίζεται άμεσος. Με βάση το κριτήριο αυτό, έμμεσος είναι ο φόρος εάν η πρόθεση του νομοθέτη είναι να μεταβιβαστεί. Ούτε όμως το κριτήριο αυτό είναι ικανοποιητικό, αφού δεν είναι δυνατόν να ανατρέχουμε κάθε φορά στην πρόθεση του νομοθέτη.

Δύο άλλα κριτήρια, τα οποία είναι πιο ισχυρά για την διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους, είναι τα εξής: Κατ' αρχήν ένας δυνατός ορισμός των άμεσων και έμμεσων φόρων θα ήταν με βάση τη διοικητική μέθοδο εφαρμογής τους. Έτσι, άμεσοι είναι οι φόροι, τους οποίους πληρώνει απευθείας ο φορολογούμενος, ενώ έμμεσοι αυτοί, οι οποίοι πληρώνονται μέσω της ανταλλαγής αγαθών. Από οικονομικής απόψεως η διάκριση αυτή δεν έχει σημασία.

Το δεύτερο κριτήριο είναι η δυνατότητα προσαρμογής ή μη ενός φόρου προς τις ιδιαίτερες συνθήκες του φορολογούμενου. Έτσι, άμεσοι είναι οι λεγόμενοι και προσωπικοί φόροι, οι οποίοι μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα με τις ατομικές συνθήκες του φορολογουμένου. Αντιθέτως, οι έμμεσοι φόροι που επιβάλλονται επί των συναλλαγών δεν μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα με τις προσωπικές συνθήκες του αγοραστή ή του πωλητού. Αυτό το κριτήριο της προσαρμογής των φόρων προς τις ιδιαίτερες συνθήκες των φορολογουμένων φαίνεται ισχυρό και ανεξάρτητο από το παλαιό κριτήριο της μετακυλήσεως ή μη ενός φόρου.

Αν και η διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους δεν έχει την θεωρητική αξία που κάποτε είχε, παρά ταύτα η διάκριση αυτή έχει μεγάλη πρακτική σημασία. Συμβατικά, ως άμεσοι θεωρούνται οι φόροι

εισοδήματος και περιουσίας καθώς και ο προσωπικός φόρος επί της δαπάνης, ενώ ως έμμεσοι όλοι οι άλλοι επί της δαπάνης. Η πρακτική σημασία της διακρίσεως έγκειται στο γεγονός ότι διάφορες διεθνείς (π.χ. 6ΑΤΤ) απαγορεύουν την επιβολή αμέσων φόρων στα εισαγόμενα αγαθά και την επιστροφή των αμέσων φόρων στα εξαγόμενα αγαθά. Αντιθέτως, επιτρέπεται η επιβολή εμμέσων φόρων στα εισαγόμενα και η επιστροφή εμμέσων φόρων στα εξαγόμενα.

Δεδομένης της προσπάθειας πολλών χωρών, να ευνοήσουν την εξαγωγή αγαθών που παράγουν και να περιορίσουν τις εισαγωγές αγαθών από το εξωτερικό, οι πιο πάνω ρυθμίσεις προφανώς έχουν πολύ μεγάλη πρακτική σημασία και κατ' επέκταση και η διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους.

2.2 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΜΕΣΩΝ – ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

Οι άμεσοι φόροι πλεονεκτούν από τους έμμεσους κυρίως στα εξής σημεία:

- Έχουν σταθερή απόδοση γιατί συνδέονται με το εθνικό εισόδημα και την εξέλιξη του.
- Επιβαρύνουν τις υψηλότερα εισοδηματικές τάξεις.
- Είναι δικαιότεροι, γιατί σε αυτούς εφαρμόζεται η προοδευτική φορολογία και ο φορολογούμενος φορολογείται με βάση την φοροδοτική του ικανότητα.
- Επιτυγχάνεται αναδιανομή του Εθνικού Εισοδήματος προς όφελος των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων, με παράλληλη μείωση των έμμεσων φόρων.
- Απαιτούν λιγότερα έξοδα εισπράξεων.

Τα **μειονεκτήματα** των άμεσων φόρων σε σχέση με τους έμμεσους εντοπίζονται κύρια στις αδυναμίες είσπραξής τους, και αντικειμενικού προσδιορισμού της φορολογητέας ύλης (ύψος εισοδήματος, αξία περιουσίας).

- Παρουσιάζουν μεγαλύτερες δυνατότητες διαφυγής από τους έμμεσους.

- Επίσης στους άμεσους φόρους παρατηρούνται φοροαπαλλαγές που εξυπηρετούν συγκεκριμένη φορολογική πολιτική, ενώ αντίθετα στους έμμεσους δεν δίνεται αυτή η δυνατότητα.
- Οι έμμεσοι φόροι, **πλεονεκτούν** των άμεσων, γιατί παρουσιάζουν μεγαλύτερες δυνατότητες είσπραξης, δεν γίνονται εύκολα αντιληπτοί από τον φορολογούμενο, δεν υπάρχουν δυνατότητες μεγάλης έκτασης φοροδιαφυγής, μειώνονται οι αντιδράσεις των φορολογουμένων.
- Οι έμμεσοι φόροι **μειονεκτούν** των άμεσων, γιατί:
 - α) Δεν λαμβάνεται υπόψη, η φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων
 - β) Έχουν αντιλαϊκό χαρακτήρα (όταν οι εργαζόμενοι αγοράζουν τρόφιμα, ενδύματα κ.τ.λ. πληρώνουν τον ίδιο φόρο με τον βιομήχανο ή τον εφοπλιστή).
 - γ) Δεν αποτελούν σταθερή πηγή εσόδων για τον προϋπολογισμό του κράτους γιατί εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την κατανάλωση, που παρουσιάζει διακυμάνσεις.

δ) Υποβοηθούν το λαθρεμπόριο και παρουσιάζουν μεγάλα έξοδα βεβαιώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η φορολογία στηρίζεται σε ορισμένους κανόνες και αρχές έτσι ώστε να αποτελεί συγκεκριμένο σύστημα δράσης στα πλαίσια της λειτουργίας και του ρόλου του σύγχρονου κράτους, για την επίτευξη Στόχων Δημοσιονομικής Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής. **Φορολογική πολιτική** είναι ο τρόπος και η μέθοδος χρησιμοποίησης της φορολογίας, ο δε χαρακτήρας της διαμορφώνεται ανάλογα με την εξυπηρέτηση στόχων και συμφερόντων. Η φορολογική πολιτική που ασκούν κατά περιόδους οι κυβερνήσεις παρουσιάζει μεταλλαγές διαχρονικά και διαμορφώνεται ανάλογα είτε με την ανάπτυξη του διεκδικητικού κινήματος των εργαζομένων, είτε από τις ασκούμενες πιέσεις του κεφαλαίου, είτε ομάδων με ενιαία έκφραση συμφερόντων, είτε τέλος από τις ιδιομορφίες των κομμάτων που κυβερνούν.

Από πολλούς οικονομολόγους εκφραζόταν η άποψη ότι η φορολογική πολιτική μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μέσο εξομάλυνσης των κυκλικών διακυμάνσεων της συνολικής ζήτησης στην Οικονομία. Κατά την αντίληψη αυτή σε περιόδους κρίσης πρέπει να μειώνονται οι φόροι για να αυξάνεται η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και σε περιόδους ανάκαμψης και αύξησης της συνολικής προσφοράς να αυξάνονται οι φόροι για να μειώνεται η αγοραστική δύναμη και κατά συνέπεια να περιορίζεται η ζήτηση.

Οι αντιλήψεις αυτές εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται ως ένα βαθμό σε περιόδους έντονων πληθωριστικών πιέσεων, στην προσπάθεια συγκράτησης των τιμών, επενδυτικών κινήτρων μέσω φορολογικών απαλλαγών, αύξησης της απασχόλησης, ανάπτυξης κλάδων κ.τ.λ. και αποτελούν μέρος του παρεμβατικού ρόλου του κράτους.

Οι άμεσοι φόροι, δηλαδή οι φόροι εισοδήματος και οι φόροι περιουσίας πλεονεκτούν των εμμέσων από άποψη κοινωνικής δικαιοσύνης, γιατί οι πρώτοι είναι συνήθως προοδευτικοί και κατανέμουν δικαιότερα το φορολογικό βάρος από τους δεύτερους, οι οποίοι είναι αναλογικοί, δηλαδή επιβάλλονται με ένα συντελεστή και δημιουργούν αντίστροφη προοδευτικότητα ως προς το εισόδημα. Αντίθετα οι έμμεσοι φόροι δαπάνης πλεονεκτούν των άμεσων φόρων γιατί δεν επηρεάζουν

αρνητικά τα κίνητρα οικονομικής δραστηριότητας, όπως λ.χ. το κίνητρο για εργασία, για αποταμίευση και επένδυση στην έκταση που το κάνουν οι άμεσοι φόροι και ιδιαίτερα οι φόροι εισοδήματος. Γι' αυτό ο συνδυασμός και των δύο αυτών κατηγοριών φόρων πετυχαίνει καλύτερα τους στόχους των δημοσίων φορέων.

Οι διάφοροι φόροι που επιβάλλει μια χώρα λέγεται ότι αποτελούν το φορολογικό της σύστημα. Παρόλο που οι περισσότερες χώρες επιβάλλουν ανάλογους φόρους τα φορολογικά συστήματα διαφέρουν μεταξύ τους γιατί το φορολογικό σύστημα κάθε χώρας εξαρτάται από διάφορους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες. Σημαντική διαφορά στη διάρθρωση των φορολογικών συστημάτων παρατηρείται μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες επικρατούν συνήθως οι άμεσοι φόροι και ιδιαίτερα οι φόροι εισοδήματος, ενώ στις αναπτυσσόμενες οικονομίες επικρατούν κυρίως οι έμμεσοι φόροι δαπάνης. Αυτό γίνεται γιατί στις ανεπτυγμένες οικονομίες τα εισοδήματα είναι υψηλά, οι φοροτεχνικές υπηρεσίες πιο οργανωμένες, η λογιστική οργάνωση των οικονομικών μονάδων περισσότερο προχωρημένη και η τάση των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή μικρότερη, με συνέπεια να είναι αποδοτική η φορολογία εισοδήματος. Αντίθετα στις αναπτυσσόμενες οικονομίες το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι μικρό και η διανομή του

εισοδήματος περισσότερο άνιση με συνέπεια ένα μικρό μέρος του πληθυσμού να συμφέρει να υπαχθεί στη φορολογία εισοδήματος. Επιπλέον, στις χώρες αυτές οι φοροτεχνικές υπηρεσίες είναι λιγότερο οργανωμένες, η λογιστική οργάνωση των οικονομικών μονάδων πενιχρή και η τάση για φοροδιαφυγή σχετικά μεγάλη. Κατά συνέπεια η απόδοση της φορολογίας εισοδήματος, και γενικότερα των άμεσων φόρων είναι μικρή, με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να στηρίζονται κυρίως στους έμμεσους φόρους.

3.2 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Το ελληνικό φορολογικό σύστημα περιλαμβάνει μια ευρεία κατηγορία φόρων. Ορισμένοι από τους φόρους αυτούς έχουν ως βάση το εισόδημα, άλλοι την περιουσία, ενώ άλλοι την δαπάνη και κυρίως την καταναλωτική δαπάνη. Οι περισσότεροι φόροι επιβάλλονται υπέρ του κράτους, ορισμένοι όμως επιβάλλονται υπέρ των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, ενώ άλλοι επιβάλλονται υπέρ των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Ο σημαντικότερος από άποψη εσόδων φόρος στη χώρα μας είναι ο φόρος προστιθέμενης αξίας, ακολουθεί ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων, ο φόρος υγρών καυσίμων. Σημαντικά ποσοστά των συνολικών εσόδων του κράτους αποφέρουν επίσης ο

φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων, ο φόρος καπνοβιομηχανικών προϊόντων και τα τέλη χαρτοσήμου, ενώ η απόδοση των άλλων φόρων είναι σχετικά μικρότερη.

3.3 ΑΡΧΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Στη διαμόρφωση της φορολογικής πολιτικής του κράτους λαμβάνονται υπόψη ορισμένες φορολογικές Αρχές, απαραίτητες από δημοσιονομική άποψη.

Οι φορολογικές Αρχές που πρωτοδιατυπώθηκαν από τους Οικονομολόγους Adam Smith, Wagner, Bruno, και συμπληρώθηκαν από τα σύγχρονα δεδομένα είναι οι εξής:

✓ Η Αρχή της μεγαλύτερης κοινωνικής ωφέλειας.

Κατά την αρχή αυτή, η επιβολή του φόρου πρέπει να φθάνει μέχρι εκείνο το σημείο που το επιτρέπουν τα γενικότερα συμφέροντα της κοινωνίας. Στον φορολογούμενο σύμφωνα με την αρχή αυτή, επιτρέπεται μια σύγχρονη ζωή, αλλά και πιο πέρα, απαιτείται τουλάχιστον ένα όριο συντήρησης του, που δεν θα πρέπει να θιγεί με την επιβολή του φόρου, γιατί έτσι θίγεται η βάση, ή το αντικείμενο του

φόρου, δηλαδή η φορολογητέα ύλη. Έτσι δεν θα πρέπει να μειωθεί το εισόδημα από το φόρο, σε τέτοιο βαθμό ώστε να αποθαρρυνθεί η εργασία, το κέρδος κ.τ.λ. δηλαδή η ίδια η πηγή εισοδήματος.

✓ Η Αρχή της διαφοροποίησης της φορολογητέας ύλης.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, κάθε πηγή εισοδήματος διαφοροποιεί την φορολογητέα ύλη και κατά συνέπεια η επιβολή του, και η φορολογική επιβάρυνση θα πρέπει να διαφοροποιείται(π.χ. διαφορετικός φορολογικός συντελεστής εισοδήματος φυσικών νομικών προσώπων, εργασίας κεφαλαίου κ.τ.λ.).

✓ Η Αρχή της καθολικότητας του φόρου.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, όλοι οι πολίτες θα πρέπει, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις φορολόγησης να υπόκεινται στο φόρο. Παρόλα αυτά η φορολογική νομοθεσία αφήνει πολλά κενά και πολλές φορές παραβιάζεται η αρχή αυτή.

✓ Η Αρχή της μη διπλής φορολόγησης.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, δεν επιτρέπεται η διπλή φορολογία στην ίδια φορολογητέα ύλη. Ένα παράδειγμα διπλής φορολογίας έχουμε όταν η ίδια φορολογητέα ύλη φορολογείται και από τον δήμο, και από το κράτος (Wagner).

Επίσης άλλες αρχές αναφέρονται στην προοδευτικότητα του φόρου (υψηλότερη φορολογία στα μεγάλα εισοδήματα) στο αφορολόγητο των νομικών προσώπων που έχουν αναγνωρισμένο κοινωνικό σκοπό, όπως κοινωφελή ιδρύματα, γηροκομεία κ.τ.λ.(Bruno), και τέλος που θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν περιορισμένα (Wagner).

Στις βασικές φορολογικές αρχές, τα τελευταία χρόνια δίνεται άλλη διάσταση, με την έννοια και τα κριτήρια της δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους. Όσον αφορά την εξεύρεση του τρόπου δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους μεταξύ των πολιτών, γίνεται δεκτό ότι, η κατανομή αυτή θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις εξής βασικές αρχές:

α) *Στην Αρχή της οριζόντιας φορολογικής ισότητας*, σύμφωνα με την οποία, οι πολίτες που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες, θα πρέπει να έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση.

β) *Στην Αρχή της κάθετης φορολογικής ισότητας*, σύμφωνα με την οποία, οι πολίτες που βρίσκονται κάτω από διαφορετικές συνθήκες θα πρέπει να έχουν διαφορετική μεταχείριση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Το βασικό πρόβλημα κάθε κοινωνίας είναι η σχετική ανεπάρκεια των παραγωγικών πόρων, η οποία δεν επιτρέπει την ικανοποίηση όλων των αναγκών των μελών της. Κάθε κοινωνία πρέπει επομένως να επιλέξει τις ανάγκες που θα ικανοποιηθούν κάθε φορά καθώς και τα αγαθά που θα παραχθούν για να τις ικανοποιήσουν, έτσι ώστε να μεγιστοποιείται η ευημερία των ατόμων της.

Για να πετύχει όμως ότι είπαμε παραπάνω θα πρέπει η κοινωνία να πετύχει τα εξής παρακάτω:

α) Πρέπει να πετύχει πλήρως απασχόληση των παραγωγικών μέσων. Όταν υπάρχει αναπασχόλητο παραγωγικό δυναμικό δεν παράγεται η μέγιστη δυνατή ποσότητα και επομένως δεν μεγιστοποιείται η ικανοποίηση των αναγκών των μελών της κοινωνίας.

β) Να υπάρχει αποτελεσματική κατανομή των παραγωγικών μέσων. Για να μεγιστοποιείται η παραγωγή και επομένως η ικανοποίηση των αναγκών μελών μιας κοινωνίας πέρα από πλήρη απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών θα πρέπει επίσης να πετυχαίνεται αποτελεσματική χρησιμοποίησή τους. Αυτό σημαίνει ότι οι παραγωγικοί συντελεστές θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή των αγαθών αυτών που έχουν πραγματική ανάγκη οι καταναλωτές και στις κατάλληλες ποσότητες ώστε να μην δημιουργηθεί υπερεπάρκεια ή ανεπάρκεια αυτών.

γ) Να πετύχει δίκαιη διανομή του εισοδήματος. Τρίτη βασική προϋπόθεση για να μεγιστοποιείται η ευημερία του κοινωνικού συνόλου είναι η πραγματοποίηση δίκαιης δύναμης του παραγόμενου κοινωνικού προϊόντος και επομένως της ευημερίας, δηλαδή διανομής που να ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις της κοινωνίας για κοινωνική δικαιοσύνη. Είναι φανερό ότι ακόμη και αν παράγεται η μέγιστη δυνατή ποσότητα από τα αγαθά που επιθυμούν τα άτομα της κοινωνίας η ευημερία του

κοινωνικού συνόλου δεν μεγιστοποιείται όταν τα αγαθά αυτά δεν διανέμονται μεταξύ των μελών της κατά τον τρόπο που η ίδια θεωρεί ορθό και να πετύχει πραγματοποίηση ενός ικανοποιητικού ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης ή οικονομικής ανάπτυξης. Τέλος για να πετύχει μια κοινωνία μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών των μελών της σήμερα και στο μέλλον θα πρέπει οι παραγωγικοί πόροι να κατανέμονται άριστα διαχρονικά. Αυτό σημαίνει ότι οι παραγωγικοί πόροι θα πρέπει να κατανέμονται μεταξύ παραγωγής αγαθών που ικανοποιούν ανάγκες του παρόντος δηλαδή καταναλωτικών αγαθών και αγαθών που ικανοποιούν ανάγκες του μέλλοντος δηλαδή κεφαλαιουχικών αγαθών κατά τρόπο επιθυμητό από το κοινωνικό σύνολο.

Η αποτελεσματική κατανομή των πόρων, η δίκαιη διανομή του παραγόμενου κοινωνικού προϊόντος και η σταθεροποίηση της οικονομίας σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης χωρίς πληθωρισμό και ανισορροπίες στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών καθώς επίσης και η επίτευξη υψηλού ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης ή ανάπτυξης αποτελούν τους στόχους κάθε κοινωνίας και αυτούς επιδιώκει να προωθήσει κάθε οικονομικό σύστημα.

Επομένως άριστη κατανομή των πόρων είναι η κατανομή αυτών όταν όλα τα αγαθά παράγονται με το ελάχιστο δυνατό κόστος και

ικανοποιούν την ζήτηση του κοινωνικού συνόλου όπως αυτή διαμορφώνεται με βάση μια ορισμένη διανομή του εισοδήματος. Για να πραγματοποιηθεί αποτελεσματική κατανομή των πόρων θα πρέπει να πετύχουμε αφενός τεχνολογική και αφετέρου οικονομική αποτελεσματικότητα. Η τεχνολογική αποτελεσματικότητα αφορά στον τεχνολογικό μετασχηματισμό των παραγωγικών συντελεστών σε αγαθά και πετυχαίνεται όταν τα αγαθά παράγονται με τις ελάχιστες δυνατές ποσότητες συντελεστών ενώ η οικονομική σταθερότητα αφορά στην προσαρμογή των παραγόμενων αγαθών στις προτιμήσεις του κοινωνικού συνόλου δηλαδή την προσαρμογή της προσφοράς στη ζήτηση. Τεχνολογική αποτελεσματικότητα πετυχαίνουμε όταν οι παραγωγικοί συντελεστές κατανέμονται ανάμεσα στα διάφορα αγαθά κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξισώνεται ο οριακός λόγος τεχνολογικής υποκατάστασης ανάμεσα στους διάφορους συντελεστές σε όλα τα αγαθά. Κατά συνέπεια τεχνολογική αποτελεσματικότητα επιτυγχάνεται όταν οι συντελεστές κατανέμονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξισώνεται το οριακό τους προϊόν ανάμεσα στα διάφορα αγαθά.

Για να πετύχουμε από την άλλη οικονομική αποτελεσματικότητα πρέπει να διανείμουμε τα αγαθά ανάμεσα στα άτομα της κοινωνίας κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξισώνεται ο οριακός λόγος υποκατάστασης των διαφόρων αγαθών στην κατανάλωση μεταξύ των καταναλωτών και ο

κοινός αυτός λόγος να εξισώνεται με τον αντίστοιχο λόγο υποκατάστασης των ίδιων αγαθών στην παραγωγή. Για να έχουμε οικονομική αποτελεσματικότητα επομένως, θα πρέπει να διανέμουμε τα αγαθά μεταξύ των καταναλωτών ανάλογα με το οριακό όφελος που σύμφωνα με την δική τους αξιολόγηση αποκομίζουν και να δίνουμε κάθε μονάδα στον καταναλωτή που οφείλεται περισσότερο.

Η κατανομή των πόρων είναι αποτελεσματική με βάση μια δεδομένη διανομή των αγαθών και της ευημερίας ανάμεσα στα επιμέρους άτομα της κοινωνίας. Αν μεταβληθεί η διανομή αυτή θα προκύψει μια άλλη αποτελεσματική κατανομή. Γενικά για κάθε διανομή των αγαθών και της ευημερίας μπορεί να έχουμε μια νέα αποτελεσματική κατανομή πόρων. Αλλά και η διανομή του εισοδήματος εξαρτάται από την κατανομή των πόρων γιατί κάθε κατανομή πόρων θα συνεπάγεται και διαφορετικές τιμές αγαθών και παραγωγικών συντελεστών και επομένως διανομής εισοδήματος αγαθών και ευημερίας. Υπάρχει κατά συνέπεια μια αλληλεξάρτηση μεταξύ του στόχου της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και της διανομής του εισοδήματος.

Σε αντίθεση με την αποτελεσματική κατανομή των πόρων που ορίζεται σχετικά εύκολα, ο ορισμός της δίκαιης διανομής του εισοδήματος είναι πολύ δυσκολότερος ακριβώς επειδή απαιτεί ισχυρότερες αξιολογικές

κρίσεις που διαφέρουν σημαντικά ανάμεσα στα άτομα του κοινωνικού συνόλου. Γι' αυτό οι οικονομολόγοι συνήθως αποφεύγουν να εξετάσουν το ζήτημα του τι συνιστά δίκαιη διανομή του εισοδήματος και για αυτό πολλές φορές διατυπώνουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Ορισμένοι από αυτούς υποστηρίζουν ότι δίκαιη είναι η διανομή του εισοδήματος όταν κάθε άτομο απολαμβάνει τους καρπούς που του ανήκουν. Η διανομή του εισοδήματος με βάση την αρχή αυτή δηλαδή πρέπει να γίνεται με βάση τους τίτλους ιδιοκτησίας που κατέχει κάθε άτομο πάνω στους παραγωγικούς συντελεστές.

Μπορεί κανείς να διακρίνει διάφορες παραλλαγές της αρχής αυτής ανάλογα με το αν θα εφαρμόζεται για τα εισοδήματα από όλες τις πηγές ή μόνο για τα εισοδήματα από εργασία καθώς επίσης και αν θα αφορά τους καρπούς των παραγωγικών συντελεστών όπως διαμορφώνονται στην αγορά ή όπως αυτοί θα διαμορφώνονταν σε μία πλήρως ανταγωνιστική αγορά. Μια σχετικά πρόσφατη παραλλαγή της αρχής αυτής υποστηρίζει ότι δίκαιη είναι η διανομή του εισοδήματος όταν κάθε άτομο απολαμβάνει τους καρπούς των παραγωγικών συντελεστών που του ανήκουν όπως αυτές θα διαμορφώνονταν σε μια πλήρως ανταγωνιστική αγορά και με την προϋπόθεση ότι όλα τα άτομα αρχίζουν με τους ίδιους όρους λ.χ. την ίδια περιουσία, ίδιες ευκαιρίες εκπαίδευσης, ίδια οικογενειακή προέλευση κ.ο.κ.

Μια άλλη άποψη είναι αυτή των οπαδών της θεωρίας της χρησιμότητας που υποστηρίζουν ότι δίκαιη είναι η διανομή του εισοδήματος όταν γίνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιείται η συνολική χρησιμότητα των ατόμων του κοινωνικού συνόλου όπως προκύπτει από την άθροιση των ατομικών τους αξιολογήσεων. Αυτό σημαίνει δηλαδή ότι μια πρόσθετη μονάδα χρησιμότητας έχει για το κοινωνικό σύνολο την ίδια σημασία ανεξάρτητα από το άτομο στο οποίο περιέχεται. Η εφαρμογή του κριτηρίου αυτού συνεπάγεται ανισότητα στα εισοδήματα επειδή κάθε άτομο θα πρέπει να παίρνει εισόδημα ανάλογο με την ικανότητα να απολαμβάνει χρησιμότητα. Μόνο στην περίπτωση που τα άτομα έχουν την ίδια ικανότητα να απολαμβάνουν χρησιμότητα – έχουν δηλαδή την ίδια συνάρτηση χρησιμότητας – η αρχή της μεγιστοποίησης της συνολικής χρησιμότητας οδηγεί σε εξίσωση των εισοδημάτων. Είναι φανερό ότι ανεξάρτητα από πόσο δίκαιη είναι ή όχι η αρχή αυτή, η εφαρμογή της στην πράξη είναι αδύνατη, επειδή προϋποθέτει ότι η χρησιμότητα μπορεί να μετρηθεί και να συγκριθεί ανάμεσα στα επιμέρους άτομα κάτι που είναι αποδεκτό.

Μια άλλη άποψη είναι των οπαδών της θεωρίας της ισότητας που υποστηρίζουν ότι το θέμα της δύναμης είναι ζήτημα σχετικής θέσης των ατόμων στην κλίμακα και επομένως η σχετική αυτή θέση θα πρέπει

να θεωρείται ως ιδιαίτερος στόχος μιας κοινωνίας. Η εφαρμογή της αρχής της ισότητας δεν συνεπάγεται εξίσωση των εισοδημάτων ανάμεσα στα διάφορα άτομα εκτός αν όλα τα άτομα έχουν τις ίδιες συναρτήσεις χρησιμότητας κάτι που φαίνεται να υποθέτουν σιωπηρώς οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής.

Τέλος υπάρχει και η άποψη της θεωρίας που διατυπώθηκε πρόσφατα από τον φιλόσοφο Rawls. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, δίκαιη είναι η διανομή της ευημερίας όταν μεγιστοποιείται η ευημερία του ατόμου που απολαμβάνει το χαμηλότερο επίπεδο ευημερίας. Με άλλα λόγια εάν έχουμε να επιλέξουμε μεταξύ εναλλακτικών καταστάσεων με διαφορετική διανομή του εισοδήματος θα πρέπει να επιλέξουμε εκείνη που μεγιστοποιεί την ευημερία του πτωχότερου ατόμου.

Από τα πιο πάνω προκύπτει ότι δεν υπάρχει σήμερα γενικά αποδεκτός ορισμός της δίκαιης διανομής του εισοδήματος. Αυτό είναι επόμενο αφού το θέμα της διανομής περιλαμβάνει σοβαρές αξιολογικές κρίσεις που είναι λογικό να διαφέρουν σημαντικά ανάμεσα στα άτομα του κοινωνικού συνόλου. Τα ζητήματα της διανομής και αναδιανομής είναι θέματα που καθορίζονται εκάστοτε από τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για κοινωνική δικαιοσύνη, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τον χρόνο, τον τόπο, το επίπεδο κοινωνικής ανάπτυξης κ.α.

Η διανομή εισοδήματος εξαρτάται βασικά από δύο παράγοντες:

- ❖ Από την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που καθένα άτομο διαθέτει στην παραγωγική διαδικασία, και
- ❖ Από τις τιμές των συντελεστών αυτών που διαμορφώνονται στην αγορά.

Παρόλο που όπως είδαμε πιο πάνω ορισμένοι θεωρούν τη διανομή αυτή ως δίκαιη αφού ικανοποιεί το κριτήριο ότι ο καθένας αμείβεται ανάλογα με τους τίτλους ιδιοκτησίας του πάνω στους παραγωγικούς συντελεστές δεν φαίνεται ότι μια τέτοια διανομή ανταποκρίνεται στις σημερινές αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου των δημοκρατικών χωρών για κοινωνική δικαιοσύνη. Η διανομή αυτή δεν θεωρείται ικανοποιητική για δύο κυρίως λόγους:

- ◆ Επειδή η ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών δηλαδή ο πλούτος της κοινωνίας δεν έχει κατανεμηθεί στο κοινωνικό σύνολο κατά τρόπο δίκαιο, και
- ◆ Επειδή οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών δεν διαμορφώνονται σε πλήρως ανταγωνιστικές αγορές με συνέπεια να μην αντανακλούν

τη ζήτηση του κοινωνικού συνόλου για τα διάφορα αγαθά και την παραγωγικότητα των συντελεστών αυτών.

Οι δημόσιοι φορείς μπορούν να παίξουν και πράγματι παίζουν σημαντικό ρόλο στον τομέα της διανομής του εισοδήματος. Ο ρόλος τους είναι:

- Να εκφράσουν τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για κοινωνική δικαιοσύνη, και
- Να πάρουν τα κατάλληλα μέτρα για την πραγματοποίηση της επιθυμητής από το κοινωνικό σύνολο διανομής.

Κάθε τόσο οι δημόσιοι φορείς παίρνουν μια σειρά από μέτρα για την πραγματοποίηση της αναδιανομής αυτής. Παρέχουν τα δημόσια αγαθά δωρεάν στο κοινωνικό σύνολο με συνέπεια να βελτιώνεται η σχετική θέση των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων. Παρέχουν επίσης δωρεάν ή σε τιμές πολύ χαμηλότερες από τις τιμές αγοράς, διάφορα άλλα αγαθά στα οποία θα μπορούσε να επιβληθεί τιμή αλλά δεν επιβάλλεται χαμηλότερη από την τιμή αγοράς μεταξύ άλλων και για λόγους αναδιανομής εισοδήματος. Μεταβιβάζουν εισόδημα στις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις με την μορφή άμεσων μεταβιβαστικών πληρωμών

όπως κοινωνικών παροχών, οικογενειακών επιδομάτων, επιδομάτων ανεργίας κ.α. επιβάλλουν υψηλότερη φορολογία στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις και χαμηλότερη φορολογία στις κατώτερες εισοδηματικές τάξεις.

Αξιζει βέβαια να σημειώσουμε ότι κάποια αναδιανομή εισοδήματος μπορεί να γίνει και πράγματι γίνεται από ιδιωτικούς φορείς στο πλαίσιο φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων αλλά η έκταση της αναδιανομής δεν είναι πολύ σημαντική ώστε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα με επιτυχία. Κατά συνέπεια η παρέμβαση των δημοσίων φορέων είναι αναπόφευκτη.

ΕΝΟΤΗΤΑ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Φ.Π.Α. ΣΑΝ ΕΜΜΕΣΟΣ ΦΟΡΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

5.1 ΜΟΡΦΕΣ ΦΟΡΟΥ

Φόρος προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.) είναι κάθε φόρος δαπάνης, για τον οποίο κάθε υποκείμενος σ'αυτόν αποδίδει στο δημόσιο ποσό ανάλογο με την αξία που προσθέτει σε ένα προϊόν και όχι ανάλογα με την συνολική αξία πώλησης του προϊόντος. Ο φόρος αυτός ενδέχεται να καλύπτει την αξία που προστίθεται από όλους τους παραγωγικούς συντελεστές ή να περιορίζεται μόνο στην προστιθέμενη αξία από ένα ή περισσότερους παραγωγικούς συντελεστές. Επιπλέον ο Φ.Π.Α. μπορεί να καλύπτει όλες τις μορφές δαπάνης στην Οικονομία, συνήθως όμως περιορίζεται σε ορισμένες μόνο μορφές και κυρίως στην καταναλωτική

δαπάνη. Τέλος, ο Φ.Π.Α. ενδέχεται να καλύπτει την προστιθέμενη αξία σε όλα τα προϊόντα της Οικονομίας, δηλαδή να αποτελεί ειδικό φόρο δαπάνης. Ανάλογα με την φύση των δαπανών που καλύπτει ο Φ.Π.Α. διακρίνουμε διάφορες μορφές του.

Οι κυριότερες μορφές είναι οι επόμενες:

α) Φόρος προστιθέμενης αξίας καταναλωτικής μορφής. Ο Φ.Π.Α. της μορφής αυτής καλύπτει την προστιθέμενη αξία στα καταναλωτικά αγαθά μόνο και δεν επιβαρύνει τις άλλες μορφές δαπάνης στην Οικονομία. Είναι ισοδύναμος, από την άποψη των επιδράσεων στην Οικονομία, με ένα γενικό φόρο κατανάλωσης, που επιβάλλεται στο στάδιο του λιανικού εμπορίου με τους ίδιους συντελεστές, με τους οποίους επιβάλλεται ο Φ.Π.Α.

β) Φόρος προστιθέμενης αξίας εισοδηματικής μορφής. Η μορφή αυτή Φ.Π.Α. καλύπτει όλες τις κατηγορίες δαπάνης που δημιουργούν εθνικό εισόδημα. Εκτός από την δαπάνη για κατανάλωση, δηλαδή, καλύπτει και τις δαπάνες των ιδιωτών για επενδύσεις, καθώς επίσης και τις δαπάνες του Δημοσίου για αγαθά και υπηρεσίες. Από τις δαπάνες για επενδύσεις βέβαια αφαιρούνται οι αποσβέσεις οι οποίες δεν υπολογίζονται στο Εθνικό Εισόδημα, ώστε στο φόρο να υποβάλλεται

μόνο η καθαρή αξία των επενδύσεων. Η μορφή αυτή Φ.Π.Α. επομένως είναι ισοδύναμη από την άποψη των επιδράσεων της στην Οικονομία, με ένα φόρο εισοδήματος που επιβάλλεται με τους ίδιους συντελεστές, με τους οποίους επιβάλλεται και ο Φ.Π.Α. της μορφής αυτής.

γ) Φόρος προστιθέμενης αξίας μορφής ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η μορφή αυτή Φ.Π.Α. καλύπτει όλες τις μορφές δαπάνης που λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Στο φόρο της μορφής αυτής υποβάλλεται όχι μόνο η καθαρή αξία των επενδύσεων, αλλά η συνολική που περιλαμβάνει και τις αποσβέσεις. Η μορφή αυτή Φ.Π.Α. είναι ισοδύναμη με ένα φόρο που επιβάλλεται σε όλα τα προϊόντα στο στάδιο του λιανικού εμπορίου με τους ίδιους συντελεστές που επιβάλλεται και ο Φ.Π.Α.

δ) Φόρος προστιθέμενης αξίας μορφής εισοδήματος από εργασία. Η μορφή αυτή Φ.Π.Α. καλύπτει μόνο την προστιθέμενη αξία από τον συντελεστή εργασία και εξαιρεί την προστιθέμενη αξία από τους άλλους συντελεστές παραγωγής. Από τις πιο πάνω μορφές του Φ.Π.Α. η πιο συνηθισμένη είναι η πρώτη. Πραγματικά όλες οι χώρες της Ευρώπης, όσες έχουν υιοθετήσει το Φ.Π.Α. περιορίζουν την επιβολή του κυρίως στην καταναλωτική δαπάνη, ενώ δε φορολογούν τις ιδιωτικές επενδύσεις, ο φόρος όμως καλύπτει και τις δαπάνες του δημοσίου για αγαθά και

υπηρεσίες από τρίτους, όχι όμως και για υπηρεσίες που παράγει και παρέχει το ίδιο.

5.2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Ο Φ.Π.Α. παρουσιάζει ορισμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, σε σύγκριση με τους άλλους φόρους δαπάνης. Τα κυριότερα επιχειρήματα που προβάλλονται συνήθως υπέρ του φόρου αυτού, είναι τα επόμενα:

- Ο Φ.Π.Α. είναι " ουδέτερος φόρος " τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στις διεθνείς συναλλαγές. Στην εγχώρια αγορά ο φόρος είναι ουδέτερος με την έννοια ότι δεν παρεμβαίνει στην κατακόρυφη οργάνωση της παραγωγής, όπως συμβαίνει με τους σωρευτικούς φόρους δαπάνης όπου οι επιχειρήσεις συγκεντρώνονται κατακόρυφα για να αποφύγουν την σωρευτική φορολόγηση των προϊόντων τους, όταν μετακινούνται στα διάφορα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας. Πραγματικά εφόσον ο φόρος υπολογίζεται με βάση την προστιθέμενη αξία σε κάθε στάδιο, δεν υπάρχει λόγος για τις επιχειρήσεις να συγκεντρώνονται κατακόρυφα, ώστε να περιορίσουν τον αριθμό των σταδίων από τα οποία

περνούν τα προϊόντα τους, γιατί η προστιθέμενη αξία φορολογείται μόνο μία φορά. Επιπλέον αν ο Φ.Π.Α. καλύπτει όλα τα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας, δεν υπάρχει λόγος για τις επιχειρήσεις να μετατοπίσουν δραστηριότητες από το ένα στάδιο στο άλλο, πράγμα που θα επηρέαζε την ουδετερότητα του φόρου, στην κατακόρυφη οργάνωση παραγωγής.

Αναφορικά με την ουδετερότητα του Φ.Π.Α. στις διεθνείς συναλλαγές παρατηρούμε ότι ο φόρος αυτός επιβαρύνει τα εισαγόμενα και τα εγχώρια προϊόντα με τον ίδιο συντελεστή και, επιπλέον, επιτρέπει την πλήρη συναλλαγή των εξαγόμενων προϊόντων. Κατά συνέπεια δε διαφοροποιεί την επιβάρυνση ανάμεσα στην εγχώρια παραγωγή και στις εισαγωγές ούτε ανάμεσα στις εξαγωγές μιας χώρας και στην επιτόπια παραγωγή στο εξωτερικό.

Στην περίπτωση των σωρευτικών φόρων δαπάνης τα εγχώρια προϊόντα επιβαρύνονται συνήθως περισσότερο από τα εισαγόμενα, γιατί υποβάλλονται στο φόρο περισσότερες φορές ανάλογα με τον αριθμό των σταδίων από τα οποία περνούν.

Επιπλέον ο Φ.Π.Α. επιτρέπει την πλήρη απαλλαγή των εξαγωγών, ενώ αυτό είναι δύσκολο να γίνει με τους σωρευτικούς φόρους δαπάνης. Πραγματικά εφόσον ο Φ.Π.Α. υπολογίζεται με την μέθοδο πίστωσης, το ποσό φόρου που πληρώνει κάθε επιχείρηση γράφεται χωριστά πάνω στο τιμολόγιο κι έτσι μπορούμε να γνωρίζουμε για κάθε προϊόν το ποσό φόρου που είναι ενσωματωμένο σ' αυτό. Αντίθετα στην περίπτωση των σωρευτικών φόρων δαπάνης, το ποσό φόρου που ενσωματώνεται σε κάθε προϊόν εξαρτάται από τον αριθμό των παραγωγικών σταδίων, από τα οποία πέρασε το προϊόν, και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ακριβώς, ώστε να το επιστρέψουμε κατά την εξαγωγή των προϊόντων.

- Ένα άλλο επιχείρημα που συνήθως προβάλλεται υπέρ του Φ.Π.Α. είναι ότι αυτός οδηγεί στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών. Υποστηρίζεται σχετικά ότι εφόσον ο φόρος αυτός επιτρέπει πλήρη απαλλαγή των εξαγωγών, ενώ οι σωρευτικοί φόροι συνήθως επιβαρύνουν, τουλάχιστον μερικά και τις εξαγωγές, η υιοθέτηση του θα οδηγήσει σε μείωση των τιμών των εξαγωγών και αύξηση του όγκου τους. Ακόμη, εφόσον ο Φ.Π.Α. επιβαρύνει τα εισαγόμενα και τα εγχώρια προϊόντα με τον ίδιο συντελεστή, ενώ οι σωρευτικοί φόροι δαπάνης επιβαρύνουν περισσότερο τα εγχώρια προϊόντα η

υιοθέτηση του Φ.Π.Α. θα οδηγήσει σε αύξηση των σχετικών τιμών των εισαγωγών και μείωση του όγκου τους. Επομένως η υιοθέτηση του Φ.Π.Α. θα βελτιώσει το ισοζύγιο πληρωμών, όσο από την πλευρά των εξαγωγών όσο και από την πλευρά των εισαγωγών.

- Ένα τρίτο επιχείρημα που προβάλλεται υπέρ του Φ.Π.Α. είναι ότι επιτρέπει την πλήρη απαλλαγή των επενδύσεων, ενώ αυτό είναι πολύ δύσκολο να γίνει στην περίπτωση των άλλων μορφών φόρων δαπάνης. Η απαλλαγή των επενδύσεων εξάλλου είναι επιθυμητή, γιατί ευνοεί το σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου και επιταχύνει την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Επιπλέον η απαλλαγή των επενδύσεων είναι απαραίτητη, γιατί μόνο τότε ο Φ.Π.Α. είναι ουδέτερος στην εγχώρια αγορά και στις διεθνείς συναλλαγές. Πραγματικά, αν ο φόρος αυτός επιβαρύνει και τις επενδύσεις, τότε τα τελικά προϊόντα που παράγονται στην χώρα επιβαρύνονται με τον Φ.Π.Α. άμεσα και έμμεσα, δηλαδή με τον φόρο που έχει ενσωματωθεί στις επενδύσεις και μετακυλιέται στη συνέχεια στα τελικά προϊόντα με τις αποσβέσεις. Αλλά τότε δεν μπορούμε να ξέρουμε ποια είναι η έμμεση επιβάρυνση των εγχώριων προϊόντων, ώστε να την επιστρέψουμε κατά την εξαγωγή και να επιβαρύνουμε ανάλογα και τα εισαγόμενα προϊόντα.

- Τέλος, υποστηρίζεται ότι ο Φ.Π.Α. πλεονεκτεί σχετικά με τις άλλες μορφές έμμεσων φόρων δαπάνης, γιατί διευκολύνει τον περιορισμό της φοροδιαφυγής. Αυτό κατά ένα μέρος, οφείλεται στον αυτόματο έλεγχο που επιτρέπει η μέθοδος πίστωσης φόρου. Έτσι, όπως είπαμε και πιο πάνω, το ποσό φόρου που καταβάλλει ο πωλητής ενός προϊόντος το αφαιρεί ο αγοραστής από το ποσό φόρου που οφείλει. Γι' αυτό ο αγοραστής έχει συμφέρον να ζητήσει από τον πωλητή να εκδώσει τιμολόγιο και να του γράψει πάνω σε αυτό το ποσό φόρου που αντιστοιχεί στις πωλήσεις του.

Επίσης υπάρχει και ένας άλλος λόγος, για τον οποίο η φοροδιαφυγή είναι ίσως μικρότερη στο Φ.Π.Α. σχετικά με τους άλλους φόρους δαπάνης: Η φορολογική υποχρέωση κάθε επιχείρησης είναι συγκριτικά μικρότερη γιατί ο φόρος αυτός επιβάλλεται στην προστιθέμενη μόνο αξία και όχι στη συνολική αξία πώλησης των προϊόντων. Κατά συνέπεια, το όφελος που θα έχει η επιχείρηση από την φοροδιαφυγή, θα είναι σχετικά μικρότερο και επομένως η τάση της για φοροδιαφυγή θα είναι επίσης σχετικά μικρότερη. Πολλές φορές στην πράξη εκδίδονται πλαστά τιμολόγια αγορών και έτσι αφαιρείται ο φόρος που δεν πληρώθηκε ποτέ στο Δημόσιο. Αυτό φαίνεται ότι έχει πάρει αρκετά μεγάλες διαστάσεις στις χώρες της Ε.Ε. και ιδιαίτερα στην Ελλάδα.

5.3 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Ο Φ.Π.Α., όπως άλλωστε και κάθε φόρος, παρουσιάζει ορισμένα μειονεκτήματα. Τα σπουδαιότερα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται συνήθως εναντίον της επιβολής του φόρου αυτού είναι τα επόμενα:

- Ο Φ.Π.Α. είναι πολυπλοκότερος σε σχέση με τους άλλους φόρους δαπάνης. Αυτό οφείλεται τόσο στη φύση του φόρου όσο και στην ευρύτητα της βάσης πάνω στην οποία επιβάλλεται, που οπωσδήποτε δυσκολεύει την διαδικασία βεβαίωσης και είσπραξης φόρου. Πραγματικά, ο φόρος αυτός δημιουργεί πολλές φορές προβλήματα κατά την εφαρμογή του, γιατί οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες ακόμη και στην κατανόηση της έννοιας της προστιθέμενης αξίας, και αυτό δημιουργεί προβλήματα κατά τον υπολογισμό του φόρου. Οι δυσκολίες αυτές μετριάζονται βέβαια όταν χρησιμοποιείται η μέθοδος πίστωσης του φόρου γιατί, στην περίπτωση αυτή δεν χρειάζεται να γνωρίζουμε και την προστιθέμενη από την επιχείρηση αξία. Η όλη διαδικασία βεβαίωσης και είσπραξης του φόρου όμως δημιουργεί προβλήματα για δύο λόγους, (1) ο Φ.Π.Α. συνήθως καλύπτει πολύ μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων, σε σύγκριση με τις άλλες μορφές έμμεσων φόρων δαπάνης, (2) ορισμένες από τις επιχειρήσεις που

υποβάλλονται στο φόρο είναι μικρές, και η όλη λογιστική τους οργάνωση ανεπαρκής. Τα διαδικαστικά αυτά προβλήματα γίνονται τόσο περισσότερα όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των φορολογικών συντελεστών που χρησιμοποιούνται, γιατί όταν χρησιμοποιούνται περισσότεροι από ένα συντελεστές, η επιχείρηση πρέπει να διακρίνει στα βιβλία τις πωλήσεις της σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τον συντελεστή, στον οποίο υπάγεται κάθε είδος.

- Ο Φ.Π.Α. αντιμετωπίζει επίσης σημαντικά προβλήματα, όταν ορισμένες επιχειρήσεις εξαιρούνται από το φόρο. Τέτοιες εξαιρέσεις επιβάλλονται πολλές φορές, είτε για λόγους οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, είτε και για τον περιορισμό των φορολογουμένων επιχειρήσεων, ώστε να απλοποιείται η διαδικασία βεβαίωσης και είσπραξης του φόρου. Το τελευταίο γίνεται πολλές φορές για τις μικρές επιχειρήσεις.

- Τέλος, η επιβολή του Φ.Π.Α. αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα σχετικά με ορισμένες επιχειρήσεις ή και ολόκληρους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, ιδιαίτερα προβλήματα αντιμετωπίζει η εφαρμογή του Φ.Π.Α. στις μικρές επιχειρήσεις λόγω της ανεπαρκούς λογιστικής οργάνωσης τους αλλά και του μικρού κύκλου εργασιών, με αποτέλεσμα πολλές φορές τα έσοδα να μην

καλύπτουν ούτε και το δημοσιονομικό κόστος του φόρου. Αυτό συμβαίνει κυρίως με την σωρεία των μικρών επιχειρήσεων του λιανικού εμπορίου.

Προβλήματα δημιουργούνται επίσης σχετικά με την φορολογία του γεωργικού τομέα, και εδώ λόγω του μεγάλου αριθμού και της έλλειψης λογιστικής οργάνωσης των εκμεταλλεύσεων. Τέλος, η μορφή του φόρου στον τομέα των υπηρεσιών αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, κυρίως στην περίπτωση των τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών, αλλά και στις υπηρεσίες των ελεύθερων επαγγελματιών.

5.4 Η ΒΑΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Η βάση του Φ.Π.Α. διαφέρει ανάλογα με την μορφή του. Στην περίπτωση του Φ.Π.Α. καταναλωτικής μορφής, που εφαρμόζεται συνήθως στην πράξη, ως βάση του φόρου χρησιμοποιείται η προστιθέμενη αξία στα καταναλωτικά αγαθά. Αντίθετα η προστιθέμενη αξία στα κεφαλαιουχικά αγαθά απαλλάσσεται από το φόρο. Αυτό δε σημαίνει πως όταν η επιχείρηση αγοράσει ένα κεφαλαιουχικό αγαθό, δεν πληρώνει φόρο, αλλά ότι ο φόρος που πληρώνει για την αγορά

κεφαλαιουχικών αγαθών, αφαιρείται από το φόρο που οφείλει για τις πωλήσεις της, κι έτσι τελικά συμψηφίζεται ο φόρος που καταβλήθηκε για τις αγορές κεφαλαιουχικών αγαθών.

Ομοίως απαλλάσσεται από το Φ.Π.Α. το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών του Δημοσίου για αγαθά και υπηρεσίες. Το δημόσιο δεν πληρώνει φόρο για τα αγαθά που παράγει και παρέχει συνήθως δωρεάν στο κοινωνικό σύνολο. Πληρώνει όμως φόρο για τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στον ιδιωτικό τομέα. Επομένως επιβαρύνεται με φόρο όταν αγοράζει αγαθά και υπηρεσίες, για να τα χρησιμοποιήσει για κατανάλωση.-Επίσης το Δημόσιο υποβάλλεται στο φόρο, όταν δεν ενεργεί με την ιδιότητα του αυτή αλλά διεξάγει διάφορες δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα. Αυτό κυρίως γίνεται με τις διάφορες δημόσιες επιχειρήσεις, οι οποίες υπόκεινται συνήθως στο φόρο. Τέλος απαλλάσσονται από το φόρο όλα τα αγαθά και οι υπηρεσίες που προορίζονται για εξαγωγή στο εξωτερικό, ενώ υπόκεινται στο φόρο οι εισαγωγές, εφόσον βέβαια προορίζονται απευθείας για κατανάλωση ή ως ενδιάμεσα προϊόντα για την παραγωγή άλλων καταναλωτικών αγαθών.

Στη βάση του φόρου περιλαμβάνονται συνήθως όλοι οι φόροι καθώς επίσης και τα άλλα τέλη που επιβάλλονται από το δημόσιο, εκτός βέβαια από το Φ.Π.Α.

Κατά συνέπεια με όρους μακροοικονομικών μεγεθών ο Φ.Π.Α. καταναλωτικής μορφής καλύπτει τη συνολική εγχώρια καταναλωτική δαπάνη της Οικονομίας. Η βάση αυτή όμως παραμένει ουσιαστικά θεωρητική. Στην πράξη ο φόρος αυτός δεν καλύπτει ολόκληρη την καταναλωτική δαπάνη, γιατί όλες σχεδόν οι νομοθεσίες αναγνωρίζουν συνήθως διάφορες εξαιρέσεις και απαλλαγές, που είναι απαραίτητες είτε για την απλοποίηση του συστήματος του Φ.Π.Α. είτε για λόγους οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

5.5 Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ

Όπως συμβαίνει με όλους τους έμμεσους φόρους δαπάνης, έτσι και στην περίπτωση του Φ.Π.Α. ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός. Αυτό βέβαια κάνει το φόρο αυτό αντίστροφα προοδευτικό ως προς το εισόδημα, πράγμα που επίσης συμβαίνει με τις άλλες μορφές έμμεσων φόρων δαπάνης. Στην περίπτωση όμως των άλλων μορφών έμμεσων φόρων μπορούμε σχετικά εύκολα και χωρίς να δημιουργούμε ιδιαίτερα προβλήματα στη λειτουργία των φόρων αυτών, να διαφοροποιούμε τους φορολογικούς συντελεστές που επιβάλλονται στις διάφορες κατηγορίες προϊόντων και να επιβάλλουμε μεγαλύτερους συντελεστές στα είδη πολυτέλειας και μικρότερη στα είδη πρώτης

ανάγκης. Στην περίπτωση του Φ.Π.Α. όμως η διαφοροποίηση των φορολογικών συντελεστών συνήθως περιπλέκει το φόρο αυτό και αυξάνει το δημοσιονομικό, καθώς και επίσης και το γενικότερο κοινωνικό κόστος του φόρου. Πραγματικά όταν υπάρχουν περισσότεροι από έναν φορολογικοί συντελεστές, οι επιχειρήσεις πρέπει να διακρίνουν στα βιβλία τις πωλήσεις τους κατά κατηγορίες ανάλογα με τον συντελεστή που ισχύει για κάθε προϊόν. Γι' αυτό στην περίπτωση του Φ.Π.Α. η διαφοροποίηση του φορολογικού συντελεστή δεν κρίνεται σκόπιμη. Αλλά αν λάβουμε υπόψη, ότι ο φόρος αυτός είναι γενικός και καλύπτει ολόκληρη την καταναλωτική δαπάνη αντιλαμβανόμαστε ότι η επιβολή του με ένα μόνο συντελεστή δημιουργεί έντονη αντίστροφη προσοδευτικότητα. Γι' αυτό στην πράξη οι περισσότερες χώρες που έχουν εισαγάγει το Φ.Π.Α. χρησιμοποιούν περισσότερους από έναν συντελεστές, παρά το γεγονός ότι αυτό αυξάνει τα διαχειριστικά προβλήματα και το κόστος του φόρου.

5.6 ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΦΟΡΩΝ

5.6.1 ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ

Θα αναφερθούμε ευθύς παρακάτω στην μετακύλιση των φόρων και ιδίως στην μετακύλιση των έμμεσων φόρων.

Η κατεύθυνση και η έκταση της μετακύλισης των φόρων είναι από τα σπουδαιότερα θέματα της Δημόσιας Οικονομικής γιατί προσδιορίζουν βασικά τη φύση και την έκταση των διάφορων επιδράσεων που ασκούν οι φόροι στην οικονομία. Πραγματικά οι επιδράσεις ενός φόρου στην παραγωγή και επομένως στην κατανομή των πόρων οι επιδράσεις του στην διανομή του εισοδήματος, στο μέγεθος της ενεργού ζήτησης και του εισοδήματος εξαρτώνται κατά κύριο λόγο από το ποιον τελικά επιβαρύνει ο φόρος αυτός: εκείνον πάνω στον οποίο επιβάλλεται η κάποιον άλλον. Γιατί οπωσδήποτε θα είναι διαφορετικές οι επιδράσεις του φόρου που μετακυλιέται στους καταναλωτές και επιβαρύνει τα άτομα του κοινωνικού συνόλου με την ιδιότητα τους ως καταναλωτών από τις επιδράσεις που ασκεί ο φόρος που μετακυλιέται στα κέρδη και επιβαρύνει το κοινωνικό σύνολο με την ιδιότητά του ως κατόχου του συντελεστή κεφαλαίου ο φόρος που μετακυλιέται στους μισθούς και επιβαρύνει το κοινωνικό σύνολο με την ιδιότητα του ως κατόχου του συντελεστή εργασία.

Ο βαθμός μετακύλισης των φόρων διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες φόρων. Διαφορετικός είναι λ.χ. ο βαθμός μετακύλισης των φόρων εισοδήματος από τον αντίστοιχο βαθμό μετακύλισης των έμμεσων φόρων δαπάνης. Όμοια είναι διαφορετικός ο

βαθμός μετακύλισης των γενικών φόρων εισοδήματος ή των γενικών φόρων δαπάνης από τον βαθμό μετακύλισης των αντίστοιχων ειδικών φόρων. Επιπλέον ο βαθμός μετακύλισης των φόρων διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες μορφές αγοράς που πουλιέται το προϊόν ή ο παραγωγικός συντελεστής πάνω στον οποίο επιβάλλεται ο φόρος και εξαρτάται επίσης από τις ελαστικότητες ζήτησης και προσφοράς του προϊόντος ή του παραγωγικού συντελεστή που φορολογείται.

Ο βαθμός μετακύλισης των φόρων διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες μορφές αγοράς όπου πουλιέται το προϊόν στο οποίο επιβάλλεται ο φόρος. Και τέλος διαφέρει ανάλογα με τον στόχο που επιδιώκουν οι επιχειρήσεις.

Πιο κάτω θα εξετάσουμε την μετακύλιση των ειδικών φόρων δαπάνης σε διάφορες μορφές αγοράς κάτω από την συνηθισμένη υπόθεση ότι οι επιχειρήσεις επιδιώκουν μεγιστοποίηση των κερδών τους.

5.6.2 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ ΣΕ ΑΓΟΡΑ ΤΕΛΕΙΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Ας υποθέσουμε αρχικά ότι το προϊόν πάνω στο οποίο επιβάλλεται ο ειδικός φόρος δαπάνης διατίθεται σε αγορά που λειτουργεί κάτω από συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού δηλαδή σε μια αγορά όπου υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων, με ελευθερία εισόδου νέων και εξόδου παλαιών όπου οι επιχειρήσεις παράγουν το ίδιο ακριβώς προϊόν και όπου όλοι οι φορείς έχουν πλήρη γνώση των συνθηκών της αγοράς. Κάτω από την υπόθεση ότι οι επιχειρήσεις που διαθέτουν το προϊόν αυτό επιδιώκουν μεγιστοποίηση των κερδών τους, καθεμία επιχείρηση θα παράγει την ποσότητα εκείνη στην οποία εξισώνεται το οριακό της κόστος με την δεδομένη για αυτήν τιμή. Στην βραχυχρόνια περίοδο μέσα στην οποία η επιχείρηση μπορεί να μεταβάλει μόνο την ποσότητα των μεταβαλλόμενων συντελεστών της, η τιμή αυτή μπορεί να υπερκαλύπτει να είναι ίση ή και μικρότερη από το μέσο κόστος παραγωγής της ποσότητας αυτής με συνέπεια η επιχείρηση να πραγματοποιεί υπερκανονικά κέρδη ή να έχει ζημιά, η οποία μπορεί να φθάνει μέχρι το συνολικό σταθερό της κόστος. Στη μακροχρόνια περίοδο όμως όπου η επιχείρηση μπορεί να μεταβάλλει την ποσότητα όλων των παραγωγικών συντελεστών, ενώ ταυτόχρονα μπορούν στο κλάδο νέες επιχειρήσεις ή να φύγουν παλαιές, η τιμή ισορροπίας θα εξισωθεί και με

το μέσο κόστος έτσι ώστε η επιχείρηση να μην πραγματοποιεί υπερκανονικά κέρδη ούτε να έχει ζημιές. Αφού οι επιχειρήσεις του κλάδου πραγματοποιούν υπερκανονικά κέρδη, μακροχρόνια θα μπουν στον κλάδο νέες επιχειρήσεις και οι επιχειρήσεις του κλάδου θα αυξήσουν την παραγωγική τους δυναμικότητα. Έτσι, θα αυξηθεί η προσφορά του κλάδου και θα μειωθεί η τιμή σε τέτοιο επίπεδο ώστε καμία επιχείρηση του κλάδου να μην πραγματοποιεί υπερκανονικά κέρδη ούτε να έχει ζημιές.

5.6.3 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΦΟΡΟΥ ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ

5.6.3.1 ΦΟΡΟΣ ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΔΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Ας υποθέσουμε ότι ο κλάδος που παράγει το προϊόν πάνω στο οποίο επιβάλλεται ο ειδικός φόρος δαπάνης βρίσκεται σε πλήρη ισορροπία, δηλαδή κάθε επιχείρηση παράγει την ποσότητα όπου εξισώνονται τα οριακά και μέσα μεγέθη (κόστος και έσοδα) και δεν υπάρχει τάση για νέες επιχειρήσεις να μπουν στον κλάδο η παλαιές επιχειρήσεις να το εγκαταλείψουν. Η επιβολή του φόρου αυτού θα έχει ως συνέπεια την αύξηση του οριακού και μέσου κόστους παραγωγής κάθε επιχείρησης γιατί οι επιχειρήσεις θα πρέπει τώρα να καταβάλλουν

εκτός από τα άλλα στοιχεία κόστους και το φόρο. Στην βραχυχρόνια περίοδο από όταν οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να μεταβάλλουν την ποσότητα των σταθερών συντελεστών θα προσπαθήσουν να αναπροσαρμόσουν την παραγωγή τους, έτσι ώστε να πετύχουν και πάλι ισότητα του νέου υψηλότερου οριακού κόστους με την τιμή. Αυτό μπορεί να γίνει με μείωση της παραγωγής καθεμιάς από τις επιχειρήσεις του κλάδου. Η μείωση αυτή της παραγωγής και προσφοράς όλων των επιχειρήσεων του κλάδου όμως, θα μειώσει την συνολική προσφορά και αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής του. Η νέα ισορροπία καθεμιάς επιχείρησης του κλάδου θα πραγματοποιηθεί σε επίπεδο παραγωγής χαμηλότερο από το επίπεδο ισορροπίας της πριν επιβληθεί ο φόρος, έτσι ώστε να εξισώνεται το νέο οριακό κόστος παραγωγής της, που περιλαμβάνει και το φόρο, με την νέα τιμή ισορροπίας του κλάδου.

5.6.3.2 ΦΟΡΟΣ ΚΑΤ' ΑΞΙΑ

Αν, αντί να επιβάλουμε έναν φόρο κατά μονάδα προϊόντος, επιβάλουμε ένα φόρο κατ' αξία, θα έχουμε και πάλι μετακύλιση ενός μέρους στους καταναλωτές, ενώ το υπόλοιπο θα επιβαρύνει τους παραγωγούς. Η ανάλυση είναι η ίδια με την πιο πάνω ανάλυση των επιδράσεων του φόρου κατά μονάδα στις τιμές. Η μόνη διαφορά είναι ότι

τώρα η καμπύλη προσφοράς ή η καμπύλη ζήτησης δεν μετατοπίζονται παράλληλα, αλλά μεταβάλλεται η κλίση τους, με συνέπεια το άνοιγμα μεταξύ της παλιάς και της νέας καμπύλης προσφοράς ή ζήτησης να αυξάνεται όσο αυξάνεται η τιμή. Ο φόρος κατά μονάδα προϊόντος βέβαια απόφερε λιγότερα έσοδα και κατά συνέπεια οδηγεί σε μικρότερη αύξηση της τιμής από τον φόρο κατ' αξία αν και οι δύο φόροι επιβληθούν με τέτοιους συντελεστές ώστε στην αρχική ισορροπία και οι δύο να αποτελούν το ίδιο ποσοστό στην τιμή.

5.6.4 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΦΟΡΟΥ, ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ

Είδαμε λοιπόν ότι η επιβολή του φόρου έχει σαν συνέπεια την δημιουργία ζημιών για τις επιχειρήσεις που κινούνται στην αγορά τέλειου ανταγωνισμού. Τέτοιες ζημιές θα πραγματοποιηθούν πιθανόν πολλές οριακές επιχειρήσεις του κλάδου. Γι' αυτό μακροχρόνια οι επιχειρήσεις αυτές θα τείνουν να μειώσουν το μέγεθος της παραγωγής τους, και για να αναπροσαρμόσουν την ποσότητα των παγίων συντελεστών τους και ορισμένες οριακές επιχειρήσεις θα φύγουν πιθανόν από τον κλάδο. Αποτέλεσμα των αναπροσαρμογών αυτών θα είναι μια πρόσθετη μείωση της προσφοράς του προϊόντος και κατά συνέπεια μια πρόσθετη αύξηση της τιμής του. Μακροχρόνια επομένως οι επιχειρήσεις του ανταγωνιστικού

κλάδου μπορεί να πετύχουν μια πρόσθετη μετακύλιση του φόρου στους καταναλωτές. Η τελική ισορροπία στη μακροχρόνια περίοδο θα πραγματοποιηθεί όταν όλες οι επιχειρήσεις του κλάδου αναπροσαρμόσουν τις ποσότητες όλων των παραγωγικών συντελεστών έτσι ώστε να καλύπτουν το μέσο κόστος παραγωγής τους και να μην πραγματοποιούν ζημιές.

5.6.5 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΩΝ ΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΒΑΘΜΟ ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗΣ ΕΝΟΣ ΕΙΔΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ

Ο βαθμός μετακύλισης ενός ειδικού φόρου εξαρτάται από το μέγεθος των ελαστικότητων ζήτησης και προσφοράς του προϊόντος που καλύπτει ο φόρος. Όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα ζήτησης του προϊόντος τόσο μικρότερος είναι ο βαθμός μετακύλισης του φόρου και αντίστροφα.

Πραγματικά, ο βαθμός μετακύλισης ενός ειδικού φόρου πρέπει να είναι αντίστροφα ανάλογος με το μέγεθος της ελαστικότητας ζήτησης του προϊόντος, γιατί όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα ζήτησης του προϊόντος τόσο ευκολότερα μπορεί να μειώσουν την ζήτησή τους οι καταναλωτές και, κατά συνέπεια τόσο δυσκολότερο είναι για τους

παραγωγούς να αυξήσουν την τιμή και να τους μετακυλίσουν τον φόρο. Αντίθετα όταν είναι μικρή η ελαστικότητα ζήτησης του προϊόντος, οι καταναλωτές δεν μειώνουν πολύ τη ζήτησή τους σε μία αύξηση της τιμής και κατά συνέπεια οι παραγωγοί του προϊόντος μπορούν ευκολότερα να αυξήσουν τις τιμές και να μετακυλίσουν τον φόρο. Οι δύο ακραίες περιπτώσεις αυτές είναι η πλήρη μετακύλιση του φόρου και αυτό μπορεί να γίνει όταν η ελαστικότητα ζήτησης του προϊόντος είναι μηδέν και η μη μετακύλιση του φόρου καθόλου, και αυτό συμβαίνει όταν η ζήτηση είναι πλήρως ελαστική, δηλαδή η ελαστικότητα ζήτησης τείνει στο άπειρο. Πραγματικά όταν η ελαστικότητα ζήτησης του προϊόντος είναι μηδέν οι καταναλωτές δεν μπορούν να αντιδράσουν στην μεταβολή της τιμής και οι παραγωγοί έχουν την δυνατότητα να τους μετακυλίσουν ολόκληρο το ποσό των φόρων. Αντίθετα όταν η ζήτηση είναι πλήρως ελαστική, οι καταναλωτές σταματούν την κατανάλωση του προϊόντος μόλις εκδηλωθεί μια μικρή τάση για αύξηση της τιμής. Κατά συνέπεια οι παραγωγοί δεν μπορούν να μετακυλίσουν τον φόρο προς τα εμπρός καθόλου και του επιβαρύνονται οι ίδιοι.

Σχετικά με την επίδραση της ελαστικότητας προσφοράς στην μετακύλιση των φόρων παρατηρούμε ότι ισχύουν ακριβώς τα αντίθετα από την ελαστικότητα της ζήτησης. Όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα προσφοράς τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός μετακύλισης του ειδικού

φόρου στους καταναλωτές και αντίστροφα. Αυτό είναι φανερό ότι πρέπει να συμβαίνει γιατί όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα προσφοράς τόσο ευκολότερα μπορούν οι παραγωγοί να την μειώνουν, όταν επιβάλλεται ο ειδικός φόρος κατανάλωσης και, κατά συνέπεια μπορούν ευκολότερα να αναγκάσουν τους καταναλωτές να δεχθούν αύξηση της τιμής του προϊόντος τους. Αντίθετα όταν η ελαστικότητα προσφοράς είναι μικρή, οι παραγωγοί δεν μπορούν να μειώσουν την προσφορά τους, όταν επιβάλλεται ο φόρος, και κατά συνέπεια δεν μπορούν να αναγκάσουν τους καταναλωτές να δεχθούν αύξηση της τιμής του προϊόντος τους.

Όπως με την ελαστικότητα ζήτησης έτσι και εδώ έχουμε δύο ακραίες περιπτώσεις: την περίπτωση της πλήρως ελαστικής προσφοράς και την περίπτωση της πλήρως ανελαστικής προσφοράς. Στην πρώτη περίπτωση ο φόρος μετακυλιέται εξ' ολοκλήρου στους καταναλωτές και αυτό είναι επόμενο να συμβαίνει αφού σε μία οποιαδήποτε μείωση της καθαρής τιμής που παίρνουν οι παραγωγοί, έχουν την δυνατότητα να περιορίσουν την προσφερόμενη ποσότητα στο μηδέν, που σημαίνει ότι οι καταναλωτές είναι υποχρεωμένοι να απορροφήσουν ολόκληρο το ποσό του φόρου. Αντίθετα, στην περίπτωση που η προσφορά είναι πλήρως ανελαστική, ολόκληρο το ποσό του φόρου επιβαρύνει τους παραγωγούς, γιατί η προσφερόμενη ποσότητα είναι δεδομένη και οι παραγωγοί δεν μπορούν να την μειώσουν, ώστε να αναγκάσουν τους καταναλωτές να

απορροφήσουν ένα μέρος τουλάχιστον από το φόρο. Πλήρως ελαστική καμπύλη προσφοράς μπορούμε να έχουμε σε ένα κλάδο που λειτουργεί κάτω από συνθήκες τέλει ανταγωνισμού στην μακροχρόνια περίοδο, όταν ο κλάδος χαρακτηρίζεται από συνθήκες σταθερού κόστους. Αντίθετα πλήρως ανελαστική καμπύλη προσφοράς έχουμε στην αγοραία περίοδο, για προϊόντα που δεν μπορούν να διατηρηθούν και πρέπει επομένως να διατεθούν στην αγορά σε οποιαδήποτε τιμή προσφέρουν οι καταναλωτές. Οι ελαστικότητες ζήτησης και προσφοράς του προϊόντος πάνω στο οποίο επιβάλλεται ο ειδικός φόρος δαπάνης επομένως, αποτελούν σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες του βαθμού μετακύλισης του φόρου αυτού. Πραγματικά είναι εύκολο να δείξει κανείς ότι ένας ειδικός φόρος δαπάνης κατανέμεται μεταξύ αγοραστών και πωλητών ανάλογα με τον λόγο της ελαστικότητας προσφοράς προς την ελαστικότητα ζήτησης.

5.6.6 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΦΟΡΩΝ ΔΑΠΑΝΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΟΥ Η ΚΑΜΠΥΛΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΕΧΕΙ ΚΛΙΣΗ ΑΡΝΗΤΙΚΗ

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση κλάδων όπου η κλίση της καμπύλης προσφοράς είναι αρνητική. Τέτοιες περιπτώσεις συναντά κανείς στη μακροχρόνια περίοδο σε κλάδους που χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη οικονομιών κλίμακας. Στην περίπτωση των κλάδων αυτών η

αύξηση της τιμής των προϊόντων είναι μεγαλύτερη από το ποσό του κατά μονάδα φόρου. Ο λόγος για τον οποίο η αύξηση της τιμής είναι μεγαλύτερη από το ποσό του φόρου όσο και το πρόσθετο οριακό κόστος που αντιστοιχεί στο χαμηλότερο επίπεδο παραγωγής στο οποίο ισορροπεί ο κλάδος μετά από την επιβολή του φόρου.

Σχετικά με τον ρόλο της ελαστικότητας ζήτησης και προσφοράς στο βαθμό μετακύλισης των ειδικών φόρων στην περίπτωση που η καμπύλη προσφοράς έχει κλίση αρνητική, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ισχύουν ακριβώς τα αντίθετα από εκείνα που ισχύουν στην περίπτωση που η καμπύλη προσφοράς έχει κλίση θετική.

Έτσι όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα ζήτησης του προϊόντος στο οποίο επιβάλλεται ο ειδικός φόρος δαπάνης τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός μετακύλισης του φόρου και αντίστροφα.

Τα αντίθετα από τα πιο πάνω συμβαίνουν με την ελαστικότητα προσφοράς, δηλαδή όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα προσφοράς τόσο μικρότερος είναι ο βαθμός μετακύλισης του ειδικού φόρου και αντίστροφα.

5.6.7. Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΦΟΡΩΝ ΔΑΠΑΝΗΣ ΣΕ ΑΓΟΡΑ ΜΟΝΟΠΩΛΙΟΥ

Στην περίπτωση του μονοπωλίου η επιχείρηση ισορροπεί στο επίπεδο παραγωγής όπου εξισώνει το οριακό κόστος με το οριακό έσοδο, γιατί στο επίπεδο αυτό μεγιστοποιεί τα κέρδη της. Η ισορροπία της επιχείρησης θα πραγματοποιηθεί στο επίπεδο παραγωγής όπου τέμνονται οι καμπύλες.

Είναι εύκολο να δείξει κανείς ότι όπως και στην περίπτωση του τέλειου ανταγωνισμού που εξετάσαμε πιο πάνω, έτσι και στο μονοπώλιο η έκταση της μετακύλισης ενός φόρου στους καταναλωτές εξαρτάται από την ελαστικότητα της καμπύλης ζήτησης και της καμπύλης του οριακού κόστους της επιχείρησης. Όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα ζήτησης τόσο μικρότερος είναι ο βαθμός μετακύλισης του φόρου και αντίστροφα.

Αντίθετα όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα της καμπύλης οριακού κόστους της επιχείρησης τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός μετακύλισης του φόρου και αντίστροφα.

Εξ' ολοκλήρου μετακύλιση του φόρου στους καταναλωτές έχουμε μόνο όταν η καμπύλη ζήτησης είναι πλήρως ανελαστική. Αντίθετα,

όταν η καμπύλη οριακού κόστους της επιχείρησης είναι πλήρως ελαστική, δεν μετακυλιέται ολόκληρο το ποσό του φόρου όπως συμβαίνει στον τέλειο ανταγωνισμό αλλά μικρότερο. Αν μάλιστα η καμπύλη ζήτησης είναι ευθεία, μόνο το μισό του κατά μονάδα φόρου μετακυλιέται στους καταναλωτές.

Εξάλλου, όπως συμβαίνει και στην αγορά του τέλειου ανταγωνισμού έτσι και εδώ, δεν έχουμε καθόλου μετακύλιση του φόρου στους καταναλωτές όταν η καμπύλη ζήτησης είναι τελείως ελαστική ή η καμπύλη οριακού κόστους της επιχείρησης τελείως ανελαστική.

Όπως ... συμβαίνει και στην περίπτωση του τέλειου ανταγωνισμού, έτσι και στο μονοπώλιο η μετακύλιση του ειδικού φόρου είναι μεγαλύτερη όταν η κλίση της καμπύλης οριακού κόστους είναι αρνητική παρά όταν είναι θετική. Η αύξηση της τιμής, στην περίπτωση του μονοπωλίου όμως, δεν είναι κατ' ανάγκη μεγαλύτερη από το ποσό του φόρου όπως συμβαίνει στον πλήρη ανταγωνισμό αλλά μπορεί να είναι και μικρότερη. Αυτό εξαρτάται βασικά από τον βαθμό μείωσης του οριακού κόστους καθώς αυξάνεται η παραγωγή. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός μείωσης του οριακού κόστους τόσο πιθανότερο είναι η αύξηση της τιμής να υπερκαλύπτει το ποσό του φόρου και αντίθετα.

5.6.8 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΦΟΡΩΝ ΔΑΠΑΝΗΣ ΣΕ ΑΓΟΡΑ ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΟΥ

Σε αντίθεση με τον πλήρη ανταγωνισμό, όπου υπάρχουν πάρα πολλές επιχειρήσεις που παράγουν το ίδιο ακριβώς προϊόν και με το μονοπώλιο, όπου υπάρχει μία μόνο επιχείρηση, στην περίπτωση του ολιγοπωλίου υπάρχει ένας μικρός αριθμός επιχειρήσεων στον κλάδο. Αποτέλεσμα αυτού του είναι να υπάρχει μεγάλη αλληλεξάρτηση ανάμεσα στις επιχειρήσεις του κλάδου, γιατί καθεμιά επιχείρηση θα πρέπει να παρακολουθεί προσεκτικά την συμπεριφορά των άλλων επιχειρήσεων και να προσαρμόζει τις τιμές της, έτσι ώστε να μην έχει ζημιές.

Όπως είναι γνωστό από την οικονομική θεωρία υπάρχουν πολλά υποδείγματα που περιγράφουν την πιθανή συμπεριφορά των επιχειρήσεων που λειτουργούν κάτω από συνθήκες ολιγοπωλίου. Κατά συνέπεια ο βαθμός μετακύλισης ενός φόρου, που επιβάλλεται σε μία τέτοια αγορά, διαφέρει ανάλογα με την υπόθεση που υιοθετεί κανείς σχετικά με την συμπεριφορά των επιχειρήσεων του κλάδου. Έτσι, αν υποθέσουμε ότι επιχειρήσεις του κλάδου συμφωνούν μεταξύ τους και ακολουθούν κοινή πολιτική τιμών και παραγωγής, τότε θα ισχύουν και εδώ όσα αναπτύξαμε πιο πάνω στην περίπτωση του μονοπωλίου. Οι επιχειρήσεις του κλάδου δηλαδή, θα ακολουθούν τέτοια πολιτική που να

μεγιστοποιούνται τα κέρδη του κλάδου και, στη συνέχεια, θα μοιράζονται με κάποιον τρόπο την αγορά μεταξύ τους. Αντίθετα, αν οι επιχειρήσεις δεν ακολουθούν κοινή πολιτική τιμών, τότε ο βαθμός μετακύλισης μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την συμπεριφορά τους.

5.6.9 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΦΟΡΩΝ ΔΑΠΑΝΗΣ ΣΕ ΑΓΟΡΑ ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΑΚΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Όπως συμβαίνει στην αγορά του τέλειου ανταγωνισμού έτσι και στην περίπτωση του μονοπωλιακού ανταγωνισμού υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων και απόλυτη ελευθερία νέων επιχειρήσεων να μπαίνουν στον κλάδο. Αντίθετα όμως προς την περίπτωση του πλήρους ανταγωνισμού, όπου το προϊόν που παράγουν οι διάφορες επιχειρήσεις είναι ακριβώς το ίδιο στα μάτια του καταναλωτή, στην περίπτωση του μονοπωλιακού ανταγωνισμού, το προϊόν διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες επιχειρήσεις. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι η καμπύλη ζήτησης για το προϊόν καθεμιάς επιχείρησης δεν είναι πλήρως ελαστική, όπως στον πλήρη ανταγωνισμό, αλλά έχει κλίση αρνητική. Η ελαστικότητα της καμπύλης ζήτησης διαφέρει φυσικά ανάμεσα στις διαφορές επιχειρήσεις, ανάλογα με το ποσό διαφοροποιημένο φαίνεται το προϊόν της επιχείρησης στα μάτια του καταναλωτή.

Η ισορροπία καθεμιάς επιχείρησης πραγματοποιείται στο επίπεδο παραγωγής, όπου εξισώνεται το οριακό της έσοδο με το οριακό της κόστος.

Βραχυχρόνια η επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιεί κέρδη ή και να έχει ζημιές, ανάλογα με την κατάσταση που επικρατεί στη ζήτηση. Μακροχρόνια η είσοδος νέων επιχειρήσεων, αν υπάρχουν υπερκανονικά κέρδη ή η έξοδος παλαιών, αν ορισμένες επιχειρήσεις πραγματοποιούν ζημιές, θα μειώσει ή θα αυξήσει τη ζήτηση που αντιμετωπίζει καθεμιά επιχείρηση, με συνέπεια καθεμιά επιχείρηση να ισορροπεί στο σημείο όπου εξισώνεται το μέσο κόστος με το μέσο κέρδος της, έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να μην πραγματοποιούν κέρδη ούτε να έχουν ζημιές.

Αν επιβάλουμε έναν ειδικό φόρο κατανάλωσης στα προϊόντα του κλάδου που λειτουργεί κάτω από τις πιο πάνω συνθήκες, θα αυξηθεί το οριακό κόστος παραγωγής των διαφόρων επιχειρήσεων κατά το ποσό του φόρου. Με δεδομένη τη ζήτηση, οι επιχειρήσεις θα μειώσουν βραχυχρόνια την παραγωγή τους στο επίπεδο όπου εξισώνεται το οριακό κόστος που περιλαμβάνει και το φόρο με το οριακό έσοδο και θα αυξήσουν την τιμή. Με τον τρόπο αυτό θα έχουμε μετακύλιση ενός μέρους του φόρου στους καταναλωτές. Η επιβολή του φόρου θα έχει ως

συνέπεια την μείωση της ποσότητας των προϊόντων και την αύξηση των τιμών τους.

Στην νέα κατάσταση ισορροπίας το μέσο κόστος παραγωγής είναι μεγαλύτερο από την τιμή, με συνέπεια οι επιχειρήσεις του κλάδου να πραγματοποιούν ζημιές. Γι' αυτό ορισμένες επιχειρήσεις θα εγκαταλείψουν μακροχρόνια τον κλάδο, με συνέπεια να αυξηθεί η ζήτηση που αντιμετωπίζει κάθε επιχείρηση για το προϊόν της, και να αυξηθεί η τιμή ακόμη περισσότερο, έτσι ώστε να μεταβιβασθεί ένα πρόσθετο ποσό φόρου στους καταναλωτές. Η τελική ισορροπία θα πραγματοποιηθεί στο επίπεδο παραγωγής όπου το νέο οριακό κόστος, που περιλαμβάνει το φόρο, ισούται με το οριακό έσοδο και το μέσο κόστος μαζί με το φόρο ισούται με την τιμή.

Η μακροχρόνια ισορροπία της επιχείρησης μετά από την επιβολή του φόρου θα πραγματοποιηθεί στο επίπεδο παραγωγής όπου το οριακό κόστος της επιχείρησης που περιλαμβάνει το φόρο, ισούται με το οριακό έσοδο της επιχείρησης όπως διαμορφώθηκε μετά από την επιβολή του φόρου και το μέσο κόστος ισούται με το μέσο έσοδο. Αυτό δείχνει το ποσό του φόρου που μεταβιβάσθηκε μακροχρόνια στους καταναλωτές.

Συμπερασματικά λοιπόν, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η έκταση της μετακύλισης του φόρου στους καταναλωτές στην αγορά του μονοπωλιακού ανταγωνισμού διαφέρει μεταξύ των διαφόρων επιχειρήσεων, διότι οι καμπύλες ζήτησης που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις διαφέρουν μεταξύ τους. Έτσι οι μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πιο γνωστές στην αγορά και έχουν μεγαλύτερη φήμη αντιμετωπίζουν λιγότερο ελαστική ζήτηση και κατά συνέπεια έχουν ίσως μεγαλύτερη δυνατότητα μετακύλισης του φόρου στους καταναλωτές.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ

6.1 Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ: ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

6.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Ο όρος εισόδημα έχει πολλές έννοιες στην οικονομική επιστήμη. λ.χ. εθνικό εισόδημα, διαθέσιμο εισόδημα, φορολογητέο εισόδημα κ.α. Εδώ μας ενδιαφέρει το φορολογητέο εισόδημα, που χρησιμοποιείται ως βάση για τον υπολογισμό του φόρου εισοδήματος. Το ερώτημα που γεννιέται όμως είναι να προσδιορίσουμε τι σημαίνει φορολογητέο εισόδημα και πώς το μετράμε στην πράξη.

Για να εκφράζει την φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων και επομένως να αποτελεί κατάλληλο δείκτη για την κατανομή του φορολογικού βάρους το εισόδημα πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα επιμέρους εισοδήματα ανεξάρτητα από την πηγή που προέρχονται και τον τρόπο που χρησιμοποιούνται. Θεωρητικά το συνολικό αυτό εισόδημα θα έπρεπε να υπολογίζεται ως το άθροισμα της κατανάλωσης συν την καθαρή περιουσιακή θέση των φορολογουμένων σε μια περίοδο.

Υπάρχουν ορισμένα εισοδήματα, τα οποία ενώ αυξάνουν την φοροδοτική ικανότητα, δεν περιλαμβάνονται στο φορολογητέο εισόδημα και δεν υποβάλλονται στο φόρο εισοδήματος. Ορισμένα από τα εισοδήματα αυτά δεν υποβάλλονται καθόλου στο φόρο ενώ άλλα υποβάλλονται σε ειδικές φορολογίες, που είναι προσαρμοσμένες έτσι ώστε να προσφέρονται καλύτερα για την φορολόγησή τους. Οι κύριες κατηγορίες εισοδημάτων που δημιουργούν τέτοια προβλήματα είναι οι αμοιβές σε είδος, η απόκτηση αγαθών ή υπηρεσιών χωρίς αντάλλαγμα, τα έκτακτα εισοδήματα από κληρονομιά, δωρεά κ.α. καθώς επίσης και η αυτόματη υπερτίμηση της περιουσίας.

6.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Η ελληνική φορολογική νομοθεσία (Ν.Δ. 3323/1955 όπως τροποποιήθηκε) διακρίνει έξι κατηγορίες εισοδήματος, ανάλογα με την πηγή προέλευσής του. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι επόμενες:

Α – Β. Εισόδημα από ακίνητα

Γ. Εισόδημα από κινητές αξίες.

Δ. Εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις.

Ε. Εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις.

ΣΤ. Εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες.

Ζ. Εισόδημα από υπηρεσίες ελευθέρων επαγγελματιών και από κάθε άλλη πηγή.

Ως εισόδημα από ακίνητα θεωρείται το εισόδημα που προκύπτει από την εκμίσθωση, τη επίταξη, την ιδιοκατοίκηση ή την ιδιοχρησιμοποίηση οικοδομής ή από εκμίσθωση γαιών.

Ως εισόδημα από κινητές αξίες θεωρείται το εισόδημα που προκύπτει: (1) από μερίσματα και τόκους ιδρυτικών τίτλων και μετοχών ανώνυμων εταιριών ή ομολογιών και χρεογράφων του δημοσίου, (2) από

αμοιβές και ποσοστά των διοικητικών συμβούλων, των διευθυντών και διαχειριστών των ανώνυμων εταιριών, (3) από τόκους διαφόρων τίτλων λ.χ. ομολογιών καταθέσεων κ.α., (4) από κέρδη αμοιβαίων κεφαλαίων, (5) από κέρδη ανώνυμων εταιριών που διανέμονται με την μορφή μετρητών στο εργατοϋπαλληλικό προσωπικό τους, και, (6) από την υπεραπόδοση επενδύσεων των μαθηματικών αποθεμάτων που σχηματίζονται για ασφαλίσεις ζωής. Ως ακαθάριστο εισόδημα από κινητές αξίες θεωρείται το σύνολο του εισοδήματος που προέρχεται από τις πηγές αυτές.

Ως εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις θεωρείται το κέρδος που αποκτά κάποιο πρόσωπο από την άσκηση ατομικών ή εταιρικών εμπορικών βιομηχανικών ή βιοτεχνικών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και από την άσκηση οποιουδήποτε κερδοσκοπικού επαγγέλματος που δεν υπάγεται στα ελευθέρια επαγγέλματα. Ως ακαθάριστο εισόδημα από την πηγή αυτή θεωρείται το σύνολο των ακαθάριστων εσόδων που προέρχεται από κάθε μορφή εμπορικών συναλλαγών των επιχειρήσεων. Στα ακαθάριστα αυτά έσοδα, περιλαμβάνεται το αντίτιμο των οριστικών πωλήσεων αγαθών ή πρώτων υλών, καθώς επίσης και το αντίτιμο κάθε παροχής υπηρεσιών. Ως εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις θεωρείται το κέρδος το οποίο προέρχεται από την εκμετάλλευση γεωργικών επιχειρήσεων κάθε είδους όπως είναι οι αγροτικές, κτηνοτροφικές,

πτηνοτροφικές, δασικές, αλιευτικές κ.τ.λ. Όπως στην περίπτωση των εμπορικών επιχειρήσεων, έτσι και εδώ το ακαθάριστο εισόδημα περιλαμβάνει το σύνολο των ακαθάριστων εσόδων της γεωργικής επιχείρησης.

Ως εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες θεωρείται το εισόδημα που προκύπτει από μισθούς, ημερομίσθια, επιδόματα, επιχορηγήσεις, συντάξεις και γενικά κάθε παροχή που καταβάλλεται περιοδικά σε μισθωτούς και συνταξιούχους σαν αντάλλαγμα για υπηρεσίες που παρέχονται τώρα ή στο παρελθόν. Ως ακαθάριστο εισόδημα από την πηγή αυτή θεωρείται το σύνολο των μισθών, των ημερομισθίων, και των άλλων αμοιβών που καταβάλλονται στους μισθωτούς.

Τέλος, το εισόδημα από ελεύθερα επαγγέλματα, ο νόμος θεωρεί το εισόδημα που προέρχεται από την άσκηση ορισμένων επαγγελματιών τα οποία κατονομάζει ρητά όπως λ.χ. του γιατρού, του δικηγόρου, του συμβολαιογράφου, του αρχιτέκτονα, του μηχανικού, του τοπογράφου, του συγγραφέα, του δημοσιογράφου, του καθηγητή, του καλλιτέχνη, του οικονομολόγου κ.α.

Το ακαθάριστο εισόδημα από την πηγή αυτή ορίζεται ως το σύνολο των αμοιβών που εισπράττονται από την άσκηση των ελεύθερων

επαγγελματιών. Στην πηγή αυτή εισοδήματος περιλαμβάνεται επίσης και κάθε εισόδημα που δεν μπορεί να υπαχθεί σε οποιαδήποτε από τις πρώτες πέντε πηγές.

6.3. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΘΑΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Ο φόρος εισοδήματος δεν επιβάλλεται στο ακαθάριστο εισόδημα των φορολογουμένων, αλλά στο καθαρό. Το καθαρό αυτό εισόδημα προκύπτει αν από το ακαθάριστο εισόδημα αφαιρεθούν οι δαπάνες που έγιναν για την απόκτηση του εισοδήματος. Ο προσδιορισμός των δαπανών αυτών δεν δημιουργεί προβλήματα στην περίπτωση των περισσότερων κατηγοριών δαπανών, όπως λ.χ. οι δαπάνες της επιχείρησης για μισθούς και ενοίκια. Υπάρχουν όμως ορισμένες κατηγορίες δαπανών οι οποίες δημιουργούν σοβαρά προβλήματα είτε επειδή είναι δύσκολο να καθοριστεί αν και ως ποιο σημείο οι δαπάνες αυτές αποτελούν δαπάνες απόκτησης εισοδήματος ή απλώς δαπάνες κατανάλωσης των φορολογουμένων, είτε επειδή είναι δύσκολος ο υπολογισμός του ύψους των δαπανών αυτών. Οι κυριότερες κατηγορίες δαπανών αυτής της μορφής είναι οι επόμενες:

α) Υπηρεσίες αγαθών διπλής χρήσης.

Υπάρχουν ορισμένα αγαθά που οι υπηρεσίες τους χρησιμοποιούνται κατά ένα μέρος για την απόκτηση του εισοδήματος, ενώ κατά ένα άλλο μέρος αποτελούν δαπάνες κατανάλωσης. Παράδειγμα τέτοιου αγαθού αποτελεί το αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσης ενός εμπόρου, ο οποίος το χρησιμοποιεί για την εξυπηρέτηση της επιχείρησης καθώς επίσης και για αναψυχή.

β) Αποσβέσεις.

Είναι φανερό ότι οι αποσβέσεις αποτελούν κόστος για τις επιχειρήσεις και πρέπει να αφαιρούνται από το ακαθάριστο εισόδημα. Παρουσιάζονται όμως εδώ τρία βασικά προβλήματα. Το πρώτο πρόβλημα είναι αν τα ποσοστά αποσβέσεων πρέπει να καθορίζονται από το νόμο και αν είναι υποχρεωτικά για τις επιχειρήσεις ή αν ο καθορισμός τους θα αφήνεται στην διακριτική ευχέρεια των επιχειρήσεων. Το δεύτερο πρόβλημα είναι ο καθορισμός της μεθόδου που πρέπει να εφαρμόζεται για τον υπολογισμό των αποσβέσεων. Τέλος προκύπτει το πρόβλημα της επιλογής της αξίας με βάση την οποία θα πρέπει να καθορίζονται οι αποσβέσεις. Και εδώ υπάρχουν δύο δυνατότητες: η αξία του στοιχείου

κατά το χρόνο αγοράς του (τιμή απόκτησης) ή η αξία του κατά τον χρόνο αντικατάστασης του (τιμή αντικατάστασης).

Τα πιο πάνω προβλήματα είναι πολύ δύσκολα και μπορεί να προβληθούν επιχειρήματα υπέρ και κατά όλων των επομένων. Στην πράξη τα ποσοστά αποσβέσεων ορίζονται από τον νόμο και είναι υποχρεωτικά και υπολογίζονται με βάση την ευθεία μέθοδο πάνω στην τιμή απόκτησης των περιουσιακών στοιχείων.

γ) Δαπάνες εκπαίδευσης.

Οι δαπάνες εκπαίδευσης δημιουργούν επίσης προβλήματα στην πράξη. Οι δαπάνες αυτές κατά ένα μέρος αποτελούν δαπάνες που γίνονται για την απόκτηση του εισοδήματος, αφού αυξάνονται τα ποσοστά και οι αμοιβές των εκπαιδευόμενων και κατά ένα άλλο μέρος δαπάνες κατανάλωσης γιατί η εκπαίδευση αποφέρει επιπλέον μία απόλαυση στον εκπαιδευόμενο. Θα πρέπει επομένως ένα μέρος τουλάχιστον αφαιρεθεί από το ακαθάριστο εισόδημα του φορολογουμένου.

Ένεκα των πιο πάνω προβλημάτων, οι νομοθεσίες συνήθως ορίζουν στην πράξη τις δαπάνες που μπορεί να αφαιρεθούν από το

ακαθάριστο εισόδημα, ώστε να προκύψει το καθαρό εισόδημα που θα υποβληθεί στο φόρο.

6.4 ΤΕΚΜΑΡΤΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων υπολογίζεται με βάση το εισόδημα που πραγματοποιεί κάθε φορολογούμενος κατά το προηγούμενο έτος, όπως αυτό προκύπτει από το σχετικό παραστατικό. Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως, το εισόδημα προσδιορίζεται τεκμαρτά με βάση ορισμένες δαπάνες. Οι δαπάνες αυτές είναι δύο ειδών: πρώτον, δαπάνες διαβίωσης του φορολογούμενου, και των προσώπων που ανήκουν μ' αυτόν και τον βαρύνουν, και δεύτερον, δαπάνες απόκτησης περιουσιακών στοιχείων. Αν το σύνολο των δαπανών αυτών υπερβαίνει το εισόδημα που δηλώνει ο φορολογούμενος, η σύζυγός του ή τα πρόσωπα που τον βαρύνουν ή από αυτό που προσδιορίστηκε από τον προϊστάμενο της Δημόσιας Οικονομικής Υπηρεσίας, η διαφορά θεωρείται ατά τεκμήριο ως εισόδημα και προσαυξάνει το φορολογητέο εισόδημα.

6.5 ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΘΑΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΦΟΡΟΔΟΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ: ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΗΤΕΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Το καθαρό εισόδημα του φορολογούμενου, που καθορίζεται σύμφωνα με όσα είπαμε πιο πάνω δεν αποτελεί ικανοποιητικό δείκτη της φοροδοτικής ικανότητας, και πρέπει επομένως να προσαρμοσθεί, ώστε να αντανakλά τη φοροδοτική ικανότητα. Για το σκοπό αυτό στην περίπτωση των προσωπικών φόρων, όπως είναι ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων εκτός από την έκπτωση των δαπανών απόκτησης του εισοδήματος αναγνωρίζονται συνήθως και άλλες εκπτώσεις, οι οποίες έχουν σκοπό να προσαρμόσουν το εισόδημα, ώστε να αποτελεί καλύτερο δείκτη της φοροδοτικής ικανότητας των πολιτών: Οι κυριότερες από τις εκπτώσεις αυτές είναι οι επόμενες:

α) Η εξαίρεση ενός ελάχιστου ορίου συντήρησης του φορολογούμενου, και των μελών που εξαρτώνται από αυτόν.

β) Διαφορετική μεταχείριση των εισοδημάτων που προέρχονται από διαφορετικές πηγές, γιατί τα εισοδήματα αυτά δεν δημιουργούν την ίδια φοροδοτική ικανότητα κατά μονάδα.

γ) Διαφορετική φορολογική μεταχείριση των ασταθών εισοδημάτων. Τα ασταθή εισοδήματα, δηλαδή τα εισοδήματα που δεν περιέχονται ομαλά διαχρονική στον φορολογούμενο δημιουργούν επίσης σημαντικά προβλήματα κατά τον καθορισμό της φορολογικής υποχρέωσης των πολιτών και πολλές φορές οδηγούν σε αποκλίσεις από τις αρχές της οριζόντιας και κάθετης φορολογικής ισότητας των πολιτών.

6.6 ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Επειδή οι φόροι αποτελούν μονομερείς παροχές των ιδιωτικών φορέων στους δημόσιους φορείς και δεν συνδυάζονται με αντίστοιχη ειδική αντιπαροχή των τελευταίων, η επιβολή τους προκαλεί αντιδράσεις από την πλευρά των φορολογούμενων, οι οποίες έχουν σκοπό να περιορίσουν την φορολογική υποχρέωση τους. Οι αντιδράσεις αυτές ασκούν διάφορες επιδράσεις τόσο οικονομικές όσο και κοινωνικές, γιατί οδηγούν σε κατανομή της φορολογικής επιβάρυνσης διαφορετική από εκείνη που προβλέπεται από την φορολογική νομοθεσία. Οι κυριότερες από τις αντιδράσεις αυτές είναι: α) η φοροδιαφυγή, β) η φοροαποφυγή, και γ) η μετακύλιση των φόρων. Θα εξετάσουμε με λίγα λόγια και τις τρεις αυτές κατηγορίες.

6.6.1 ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Φοροδιαφυγή είναι κάθε παράνομη πράξη ή παράληψη του φορολογούμενου, με την οποία επιδιώκεται μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ή αποφυγή καταβολής του φόρου. Παραδείγματα τέτοιων πράξεων αποτελούν η παράληψη υποβολής δήλωσης ή η υποβολή ανακριβούς δήλωσης (π.χ. δήλωση εισοδήματος ή περιουσίας μικρότερων από τα αληθινά, απόκρυψη πωλήσεων από τις επιχειρήσεις με σκοπό την μείωση των οφειλόμενων έμμεσων φόρων κ.α.) . Η φοροδιαφυγή δηλαδή αποτελεί καταστρατήγηση του γράμματος και του πνεύματος του φορολογικού νόμου. Η φοροδιαφυγή αντιδιαστέλλεται συνήθως από την φοροκλοπή, η οποία αναφέρεται στην μη απόδοση στο δημόσιο, φόρων που έχουν ήδη παρακρατηθεί και έπρεπε να αποδοθούν, όπως λ. χ. η μη απόδοση του φόρου εισοδήματος από ελευθέρια επαγγέλματα που παρακρατήθηκαν. Η διάκριση μεταξύ φοροδιαφυγής και φοροκλοπής είναι δύσκολη στην πράξη, ιδιαίτερα στην περίπτωση των έμμεσων φόρων όπου είναι δύσκολη να γνωρίζει κανείς αν η επιχείρηση έχει πράγματι εισπράξει τον φόρο και δεν τον αποδίδει ή πούλησε το προϊόν χωρίς φόρο.

Η έκταση της φοροδιαφυγής σε μια χώρα εξαρτάται βασικά από δύο παράγοντες:

1) Από τη ροπή των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή, και 2) από την ικανότητα της φορολογούσας αρχής να περιορίσει την ροπή αυτή. Η ροπή των φορολογουμένων εξάλλου, για φοροδιαφυγή προσδιορίζεται από πολλούς παράγοντες. Οι σπουδαιότεροι είναι το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού, το μέγεθος της φορολογικής επιβάρυνσης της κοινωνίας, η έκταση των φορολογικών απαλλαγών, που δίνονται νόμιμα, το ύψος των ποινών που επιβάλλονται.

6.7 ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

6.7.1 ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ

Γίνεται όταν κάποιος φορολογούμενος βασίζεται στα κενά των νόμων περί φόρων και αποφεύγει μεγάλο φόρο. Όταν, για παράδειγμα, κάποιος κατοικεί σε ένα σπίτι για να αποφύγει το μεγάλο φόρο γράφει το μισό σπίτι στο όνομά του και το άλλο μισό σε κάποιον άλλον. Άρα δεν τον πιάνει το τεκμήριο της ιδιοκατοίκησης αφού αναμερίζεται το τεκμήριο στα δύο, οπότε και ο φόρος αναμερίζεται και αυτός και στους δύο.

6.7.2 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Η μετακύλιση των φόρων εισοδήματος διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες μορφές φόρων εισοδήματος καθώς επίσης και ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες εισοδηματιών, γιατί καθεμιά από τις κατηγορίες αυτές έχει πιθανόν διαφορετικές δυνατότητες αντίδρασης στην επιβολή ενός φόρου και κατά συνέπεια, διαφορετικές δυνατότητες μετάβασης ενός μέρους του φόρου σε τρίτα πρόσωπα. Επιπλέον, ο βαθμός μετακύλισης καθεμιάς κατηγορίας φόρων εισοδήματος εξαρτάται από τη μορφή της αγοράς στην οποία διαμορφώνεται η τιμή του συντελεστή αυτού.

6.7.2.1 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΕΝΟΣ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΜΙΑ ΑΓΟΡΑ ΤΕΛΕΙΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Ας υποθέσουμε ότι ο μισθός διαμορφώνεται κάτω από συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού. Οπότε το ύψος του μισθού εξαρτάται από τις καμπύλες ζήτησης και προσφορά εργασίας.

Αν επιβάλλουμε ένα αναλογικό φόρο εισοδήματος, ο φόρος αυτός θα μειώσει το καθαρό εισόδημα που θα παίρνει ο εργαζόμενος για κάθε μία ώρα εργασίας που θα προσφέρει και, κατά συνέπεια θα

οδηγήσει σε μείωση της προσφοράς εργασίας του. Η μείωση αυτή, με σταθερή τη ζήτηση εργασίας, θα οδηγήσει σε αύξηση του ακαθάριστου μισθού, με συνέπεια ένα μέρος του φόρου να μετακυλισθεί από τους κατόχους του συντελεστή εργασίας στους καταναλωτές, μέσω αύξησης των τιμών.

Η έκταση της μετακύλισης του φόρου που επιβάλλεται πάνω στο εισόδημα από εργασία, εξαρτάται από την ελαστικότητα ζήτησης και προσφοράς εργασίας. Όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα ζήτησης εργασίας τόσο μικρότερη είναι η δυνατότητα μετακύλισης του φόρου από τους μισθωτούς στους καταναλωτές ή στα κέρδη των επιχειρήσεων και αντίστροφα. Αυτό συμβαίνει γιατί όταν η ελαστικότητα της ζήτησης εργασίας είναι μεγάλη, οι επιχειρήσεις μπορούν εύκολα να μειώσουν τη χρησιμοποιούμενη ποσότητα εργασίας σε μία προσπάθεια των μισθωτών να αυξήσουν το ακαθάριστο μισθό και να μεταβιβάσουν το φόρο στους τελικούς καταναλωτές ή στις επιχειρήσεις. Ενώ αντιθέτως όταν η ζήτηση εργασίας είναι σχετικά ανελαστική και οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να μειώσουν πολύ τη ζητούμενη ποσότητα σε μία αύξηση του ακαθάριστου μισθού, οι μισθωτοί έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να μετακυλίσουν το φόρο στους καταναλωτές ή στις επιχειρήσεις.

Αντίθετα, όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα της προσφοράς εργασία τόσο μεγαλύτερη είναι η δυνατότητα μετακύλισης του φόρου από τους μισθωτούς, με αύξηση των ακαθάριστων αποδοχών τους, και αντίστροφα. Αυτό συμβαίνει γιατί όταν η ελαστικότητα προσφοράς είναι μεγάλη οι μισθωτοί θα τείνουν να μειώσουν την προσφορά εργασίας τους πολύ, σε καθεμία μείωση του μισθού τους και επομένως οι επιχειρήσεις θα είναι αναγκασμένες να αυξήσουν τον ακαθάριστο μισθό, με συνέπεια να είναι δυνατή η μετακύλιση μεγαλύτερου ποσού φόρου από τους μισθωτούς στους καταναλωτές ή στα κέρδη των επιχειρήσεων.

Αν η ζήτηση εργασίας είναι πλήρως ελαστική, τότε ολόκληρο το ποσό του φόρου επιβαρύνει τους μισθωτούς, ενώ αντίθετα, αν η ζήτηση εργασίας είναι πλήρως ανελαστική, ολόκληρο το ποσό φόρου μετακυλιέται στους καταναλωτές ή στις επιχειρήσεις.

Αν η προσφορά εργασίας είναι τελείως ελαστική, τότε ολόκληρο το ποσό του φόρου μετακυλιέται στους καταναλωτές ή στις επιχειρήσεις, ενώ αν η προσφορά εργασίας είναι πλήρως ανελαστική ολόκληρο το ποσό του φόρου επιβαρύνει τους μισθωτούς.

Αν η καμπύλη ζήτησης εργασίας έχει κλίση αρνητική, κάτι που μπορεί να συμβαίνει σε υψηλά επίπεδα μισθών, τότε η επιβολή φόρου

μπορεί να μειώσει αντί να αυξήσει τον ακαθάριστο μισθό των εργαζομένων και, κατά συνέπεια, να οδηγήσει σε επιβάρυνση τους μεγαλύτερη από το ποσό του φόρου.

Από τα πιο πάνω φαίνεται ότι ιδιαίτερη σημασία για τον προσδιορισμό του βαθμού μετακύλισης ενός φόρου, που επιβάλλεται πάνω σε ένα συντελεστή σε όλους τους τομείς της οικονομίας, έχει η ελαστικότητα προσφοράς του συντελεστή αυτού. Από τις έρευνες που έχουν γίνει φαίνεται ότι η προσφορά εργασίας είναι μάλλον άνελαστική και, κατά συνέπεια, ένας φόρος που επιβάλλεται πάνω στο εισόδημα από εργασία είναι ενδεχόμενο να επιβαρύνει τους μισθωτούς. Αντίθετα, η καμπύλη προσφοράς κεφαλαίου είναι ίσως ελαστικότερη και συνεπώς, ο φόρος εισοδήματος που επιβάλλεται πάνω στο εισόδημα από κεφάλαιο, ίσως μεταβιβάζεται μερικώς στους καταναλωτές ή στα κέρδη των επιχειρήσεων. Πάντως και εδώ ο βαθμός της μετακύλισης προς τα εμπρός είναι σχετικά μικρός.

6.7.2.2 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΕΝΟΣ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΑΓΟΡΑ ΑΤΕΛΟΥΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Οι αμοιβές των παραγωγικών συντελεστών βέβαια και ιδιαίτερα του συντελεστή εργασίας, δεν προσδιορίζονται σήμερα στα πλαίσια αγοράς που χαρακτηρίζεται από τις συνθήκες του τέλειου ανταγωνισμού. Αντίθετα, οι μισθοί συνήθως προσδιορίζονται κατόπιν διαπραγματεύσεων ανάμεσα στους εκπρόσωπους των εργαζομένων και των εργοδοτών. Σε μία τέτοια περίπτωση, η επιβολή του φόρου είναι ενδεχόμενο να οδηγήσει τους εκπροσώπους των εργαζομένων να ζητήσουν μεγαλύτερο ακαθάριστο μισθό, ώστε να καλύψουν ένα μέρος από το φόρο εισοδήματος. Αυτό θα ήταν δυνατό να γίνει σε μία περίπτωση που οι εκπρόσωποι των εργαζομένων δε θα ζητούσαν τη μεγαλύτερη δυνατή αμοιβή πριν από την επιβολή φόρου, έτσι ώστε μετά την επιβολή του φόρου να επιζητήσουν να αυξήσουν τις απαιτήσεις τους μέχρι του μέγιστου δυνατού ποσού. Κάτι τέτοιο όμως είναι μάλλον απίθανο να συμβεί στην πράξη, γιατί οι εκπρόσωποι των εργαζομένων, όπως βέβαια και οι εκπρόσωποι των εργοδοτών θα προσπαθούν πιθανόν σε κάθε περίπτωση να μεγιστοποιήσουν το ποσό που μπορούν να αποκομίσουν από τις διαπραγματεύσεις, με συνέπεια να μην υπάρχουν πολλά περιθώρια για περαιτέρω αύξηση των ακαθάριστων αποδοχών μετά από την επιβολή του φόρου. Πάντως δεν αποκλείεται και σε μία τέτοια

περίπτωση να μπορέσουν οι εργαζόμενοι να μετακυλίσουν ένα μέρος του φόρου, το ποσό αυτό όμως θα είναι πιθανόν μικρό.

6.7.2.3 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΕΝΟΣ ΦΟΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΚΕΡΔΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ ΕΠΙΔΙΩΚΟΥΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΥΝ ΜΕΓΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΕΡΔΩΝ

Αν υποθέσουμε ότι οι επιχειρήσεις επιδιώκουν και πραγματοποιούν μεγιστοποίηση των κερδών τους που αποτελεί τη βασική υπόθεση την οποία κάνουμε συνήθως σχετική με το στόχο της επιχείρησης (τουλάχιστον στη βραχυχρόνια περίοδο), ο φόρος που επιβάλλεται πάνω στα κέρδη των επιχειρήσεων δεν μπορεί να μεταβιβασθεί στους καταναλωτές και επιβαρύνει εξ' ολοκλήρου τις επιχειρήσεις. Πραγματικά, αν η επιχείρηση επιδιώκει και πραγματοποιεί μεγιστοποίηση των κερδών της πριν από την επιβολή του φόρου, δεν την συμφέρει να μεταβάλει την παραγωγή και την τιμή, αφού ο φόρος κερδών δεν επηρεάζει ούτε την καμπύλη ζήτησης ούτε την καμπύλη προσφοράς του προϊόντος. Κατά συνέπεια, η τιμή παραμένει η ίδια και ο φόρος επιβαρύνει τα κέρδη των επιχειρήσεων.

Επομένως, όταν οι επιχειρήσεις επιδιώκουν και πραγματοποιούν μεγιστοποίηση των κερδών, ο φόρος εισοδήματος που επιβάλλεται πάνω στα κέρδη των επιχειρήσεων δε μετακυλιείται αλλά επιβαρύνει τα κέρδη. Αυτό είναι φανερό ότι πρέπει να συμβαίνει, γιατί αν μία επιχείρηση επιδιώκει και πραγματοποιεί μεγιστοποίηση των κερδών της, τη συμφέρει και μετά από την επιβολή του φόρου να παράγει την ίδια ποσότητα και να επιβάλει την ίδια τιμή, έτσι ώστε να μεγιστοποιούνται τα ακαθάριστα κέρδη της, να πληρώνει ένα ποσοστό των κερδών αυτών στο δημόσιο και να καρπώνεται τη διαφορά. Αντίθετα, αν μεταβάλει την παραγωγή και την τιμή της τότε θα χάνει ένα μέρος από τα συνολικά της κέρδη, ενώ για το υπόλοιπα κέρδη, που θα πραγματοποιηθεί, θα πληρώνει ένα μέρος ως φόρο.

6.7.2.4 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΕΝΟΣ ΦΟΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΚΕΡΔΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΟΤΑΝ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΥΤΕΣ ΔΕΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΥΝ ΜΕΓΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ

Το πιο πάνω συμπέρασμα, ότι ο φόρος που επιβάλλεται στα κέρδη των επιχειρήσεων δεν μετακυλιείται καθόλου στους καταναλωτές αλλά επιβαρύνει τα κέρδη, δεν ισχύει αν πριν από την επιβολή του φόρου οι επιχειρήσεις δεν μεγιστοποιούν τα κέρδη τους. Μια τέτοια κατάσταση

είναι δυνατόν να συμβαίνει κυρίως σε μονοπωλιακές καταστάσεις, όπου οι επιχειρήσεις μπορεί να αποφεύγουν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους επειδή φοβούνται ότι το Κράτος θα πάρει αντιμονοπωλιακά μέτρα, ή φοβούνται ότι η πραγματοποίηση υψηλών κερδών θα προσελκύσει και άλλες επιχειρήσεις στον κλάδο. Σε μία τέτοια κατάσταση είναι ενδεχόμενο η μονοπωλιακή αυτή επιχείρηση να μεταβιβάσει στους καταναλωτές ένα μέρος ή ολόκληρο το ίδιο ποσό καθαρών κερδών που πραγματοποιούσε και πριν από την επιβολή του φόρου. Ακόμη, είναι ενδεχόμενο να αυξήσει τις τιμές περισσότερο ώστε να πλησιάσει ακόμη περισσότερο στο επίπεδο μεγιστοποίησης των κερδών, αν θέλει να αναπροσαρμόσει προς τα πάνω και τα καθαρά της κέρδη.

6.7.2.5 Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΕΝΟΣ ΦΟΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΚΕΡΔΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΕ ΑΓΟΡΑ ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΟΥ

Παρόμοια δυνατότητα να μετακυλίσουν ένα μέρος ή και ολόκληρο το φόρο που επιβάλλεται στα κέρδη τους μπορεί να έχουν οι επιχειρήσεις που λειτουργούν σε μία αγορά ολιγοπωλίου, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση, είναι ενδεχόμενο ο φόρος κερδών να μεταβάλει την καμπύλη ζήτησης που αντιμετωπίζει κάθε επιχείρηση. Ιδιαίτερα, στην περίπτωση που οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν τη γνωστή ασυνεχή

καμπύλη ζήτησης της οποίας το δεξιό τμήμα είναι λιγότερο ελαστικό από το αριστερό τμήμα, ένεκα του ότι κάθε επιχείρηση προβλέπει διαφορετική αντίδραση των άλλων επιχειρήσεων σε μία μείωση από την αντίστοιχη αντίδραση τους σε μία αύξηση, της τιμής του προϊόντος της, είναι ενδεχόμενο κάθε επιχείρηση να αυξήσει την τιμή και να μεταβιβάσει ολόκληρο ή ένα μέρος του φόρου επειδή, μετά την επιβολή του φόρου, θεωρεί πολύ πιθανό ότι και οι άλλες επιχειρήσεις θα αυξήσουν την τιμή του προϊόντος τους. Η έκταση της αύξησης της τιμής βέβαια είναι δύσκολο να καθοριστεί, γιατί εξαρτάται από τις προβλέψεις της σχετικά με την αντίδραση των άλλων επιχειρήσεων στην επιβολή του φόρου, αλλά είναι οπωσδήποτε ενδεχόμενο η επιβολή του φόρου να οδηγήσει σε κάποια αύξηση της τιμής και, κατά συνέπεια, μετακύλιση, έστω και μερική, του φόρου εισοδήματος στους καταναλωτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ

7. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ

7.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η φορολογία εισοδήματος όπως και τα άλλα φορολογικά κίνητρα χρησιμοποιούνται για την προώθηση διαφόρων οικονομικών κυρίως στόχων. Οι κυριότεροι στόχοι που συνήθως επιδιώκονται είναι η αύξηση των επενδύσεων και του πάγιου κεφαλαίου της οικονομίας, η ορθολογική κατανομή των επενδύσεων τόσο ανάμεσα στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας όσο και ανάμεσα στις διάφορες γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας, η προώθηση των εξαγωγών κ.τ.λ.

Τα κυριότερα φορολογικά κίνητρα είναι τα εξής παρακάτω:

(α) Οι φορολογικές διακοπές. Πρόκειται για πλήρη απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων ορισμένων συνήθως κατηγοριών

επιχειρήσεων λ.χ. νέων βιομηχανικών μονάδων κ.α. Αυτές οι διαφορές αποσκοπούν στο να προωθήσουν την οικονομική δραστηριότητα σε ολόκληρη τη χώρα ή να προσελκύσουν ξένες επιχειρήσεις στη χώρα ή απλώς ντόπιες επιχειρήσεις σε ορισμένους κλάδους ή ορισμένες περιοχές της χώρας.

(β) Ένα φορολογικό κίνητρο ακόμα είναι οι επιταχυνόμενες αποσβέσεις. Όταν θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε την φορολογία ως κίνητρο για την προώθηση των επενδύσεων επιτρέπουμε στην επιχείρηση να χρησιμοποιήσει την μέθοδο της επιταχυνόμενης απόσβεσης, να αποσβέσει δηλαδή μεγαλύτερα ποσοστά αξίας στα πρώτα χρόνια και μικρότερα ποσοστά στα επόμενα χρόνια.

Με την χορήγηση του δικαιώματος της επιταχυνόμενης απόσβεσης η επιχείρηση δεν κερδίζει τελικά φόρους, αναβάλλει όμως την φορολογική της υποχρέωση για το μάλλον και αυτό της προσδίδει δύο πλεονεκτήματα: i) κερδίζει χρήματα σήμερα και θα τα καταβάλλει στο μέλλον με συνέπεια να καρπώνεται τους τόκους από την χρησιμοποίηση των κεφαλαίων αυτών και ii) κερδίζει χρήματα τα πρώτα χρόνια μετά την επένδυση οπότε μπορεί και εξαιτίας της επένδυσης να αντιμετωπίζει προβλήματα ρευστότητας.

(γ) Ένα ακόμα φορολογικό κίνητρο είναι οι πρόσθετες αποσβέσεις ή οι αφορολόγητες κρατήσεις. Στην περίπτωση αυτή επιτρέπουμε στην επιχείρηση να προβεί σε αποσβέσεις μεγαλύτερες από την αξία των επενδύσεων της ή της επιτρέπουμε να σχηματίσει από τα προ φορολογία κέρδη της αφορολόγητες κρατήσεις με την προϋπόθεση ότι θα της χρησιμοποιήσει για επενδύσεις. Οι πρόσθετες επενδύσεις ή οι αφορολόγητες κρατήσεις συνεπάγονται οριστική μείωση της φορολογικής υποχρέωσης των επιχειρήσεων και όχι απλώς αναβολή καταβολής των φόρων όπως γίνεται με τις επιταχυνόμενες αποσβέσεις.

Τέλος ένα ακόμα φορολογικό κίνητρο είναι (δ) οι εκπτώσεις των πλασματικών δαπανών. Πολλές φορές αναγνωρίζεται στις επιχειρήσεις το δικαίωμα για έκπτωση πλασματικών δαπανών όπως λ.χ. έκπτωση ενός ποσοστού του τζίρου τους ως δαπάνες προώθησης εξαγωγών ή προαγωγής της επιστημονικής έρευνας κ.α.

Με την εφαρμογή των φορολογικών κινήτρων δημιουργούνται, υπάρχουν θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στην παραγωγή των άμεσων φόρων.

Στα πλαίσια των κυκλικών διακυμάνσεων της οικονομίας δηλαδή ύφεσης και ανάπτυξης (άνοδος) οι άμεσοι φόροι και κυρίως ο φόρος εισοδήματος έχει επιπτώσεις στην κατανάλωση διότι στην

περίπτωση της ύφεσης μειώνονται οι φόροι με συνέπεια να αφαιρείται λιγότερη αγοραστική δύναμη από το εισόδημα του φορολογουμένου για περισσότερη κατανάλωση λόγω του αυξημένου πραγματικού εισοδήματος. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η κατανάλωση (αύξηση ζήτησης για προϊόντα) και εμμέσως αύξηση της παραγωγής (προσφορά).

Επίσης σε περιόδους (στην άνοδο) εντόνων πληθωριστικών πιέσεων αφαιρώντας αγοραστική δύναμη δηλαδή αυξάνοντας τον φόρο εισοδήματος διατίθεται λιγότερο εισόδημα στην κατανάλωση αφού οι φόροι αρχίζουν να αυξάνονται με συνέπεια τον περιορισμό του πληθωρισμού.

Τις θετικές επιπτώσεις θα τις παρακολουθήσουμε στην παρακάτω ανάλυση των αναπτυξιακών νόμων 1262/82 και 1892/90.

Η βουλή των Ελλήνων ψήφισε τον αναπτυξιακό νόμο 1262/82 για τα κίνητρα της οικονομικής ανάπτυξης. Η νομοθεσία αυτή και το σύστημα των κινήτρων που θεσπίζει, εκφράζει τις βασικές αρχές της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της κυβέρνησης. Αποσκοπεί στην ταχύτερη και ευρύτερη κινητοποίηση του έμψυχου και του άψυχου εθνικού δυναμικού για ένα ταχύτερο ρυθμό ανάπτυξης για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής αποκέντρωσης και για την

ορθολογικότερη κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων μέσα στον εθνικό χώρο.

Ειδικότερα με την νέα αυτή νομοθεσία επιδιώκεται η πληρέστερη κινητοποίηση των διαθέσιμων οικονομικών πόρων για την ενίσχυση του υπάρχοντος παραγωγικού δυναμικού, την παραπέρα ανάπτυξη και διεύρυνση του με την νέων παραγωγικών μονάδων και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Επιδιώκεται επίσης το ξεπέρασμα των οργανωτικών ανεπαρειών και των άλλων αδυναμιών που προέρχονταν από την έλλειψη στόχων του συστήματος κινήτρων που ίσχυε προηγουμένως και αποσκοπεί στην οργανική σύνδεση του νέου συστήματος αναπτυξιακών κινήτρων με τους ευρύτερους και μακροχρονιότερους στόχους και επιλογές της οικονομικής ανάπτυξης.

Μια άλλη τέλος κατεύθυνση και επιδίωξη του νέου νόμου είναι η απλούστευση των διαδικασιών για την εξέταση και έγκριση των αιτήσεων που υποβάλλονται για την υπαγωγή των επενδύσεων στις διατάξεις του νόμου ώστε το όλο σύστημα να γίνει πιο ευέλικτο και να είναι απαλλαγμένο από τα προηγούμενα αντικίνητρα των γραφειοκρατικών καθυστερήσεων.

Με τον νόμο 1262/82 τα φορολογικά κίνητρα αναφέρονται κυρίως: (i) στην κατασκευή, στην επέκταση και στον εκσυγχρονισμό των βιομηχανοστασίων, των κτιριακών εγκαταστάσεων, των ξενοδοχειακών κτιρίων καθώς και των βοηθητικών εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων που υπάγονται στον νόμο (ii) στην αγορά καινούργιων μηχανημάτων και λοιπού μηχανικού και τεχνικού εξοπλισμού παραγωγής, συμπεριλαμβανομένων και καινούργιων ηλεκτρονικών υπολογιστών και άλλων συστημάτων μηχανογράφησης και αυτοματοποίησης διαδικασιών (iii) στις δαπάνες για επενδύσεις που αποβλέπουν στην εισαγωγή, εφαρμογή και ανάπτυξη της σύγχρονης τεχνολογίας, οι δαπάνες εγκατάστασης πρότυπης δοκιμαστικής μονάδας καθώς και οι δαπάνες επενδύσεων για εφαρμοσμένη έρευνα και οι δαπάνες για την αγορά οργάνων και εξοπλισμού εργαστηρίων εφαρμοσμένης ενεργειακής, βιομηχανικές και μεταλλευτικής έρευνας (iv) οι δαπάνες για την κατασκευή καινούργιων αποθηκευτικών και ψυκτικών χώρων, χώρων αποξήρανσης και συντήρησης προϊόντων, καθώς και για την αγορά καινούργιων αυτοκινήτων – ψυγείων και πλοίων – ψυγείων εγχώριας κατασκευής. (v) οι δαπάνες μεταφοράς για μετεγκατάσταση υφιστάμενων παραγωγικών μονάδων από μία περιοχή σε μία άλλη, λιγότερο ανεπτυγμένη ή και μέσα στην ίδια περιοχή αλλά σε βιομηχανική ή βιοτεχνική ζώνη. (vi) οι δαπάνες για την αγορά αναπαραγωγικού υλικού των κτηνοτροφικών επιχειρήσεων και του πολλαπλασιαστικού υλικού των γεωργικών κτηνοτροφικών ή

ιχθυοκαλλιεργητικών επιχειρήσεων και (vii) παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας. Αυτά ήταν μερικά από τα φορολογικά κίνητρα και τους τομείς που αναφέρονται, σύμφωνα με τον αναπτυξιακό νόμο 1262/82.

Ο αναπτυξιακός νόμος αντικατέστησε τον νόμο 1262/82 ουσιαστικά είναι μια επανέκδοση του 1262/82 με ελάχιστες παραλλαγές. Τα κίνητρα που παρέχει είναι ακριβώς τα ίδια με κάποιες όμως μικρές διαφορές στα ποσοστά της επιχορήγησης. Ωστόσο υπάρχουν και κάποιες διαφορές που αν και φαινομενικά ασήμαντες μπορούν να επηρεάσουν σε κάποιο βαθμό τις επενδυτικές αποφάσεις και γενικότερα το επενδυτικό κλίμα.

Οι κυριότερες και σημαντικότερες διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στους αναπτυξιακούς νόμους 1262/82 και 1892/90 είναι οι εξής παρακάτω:

(i) αύξηση των ποσοστιαίων μονάδων ίδιας συμμετοχής σε όλες τις περιοχές επενδύσεων.

(ii) αύξηση των ποσοσטיαίων μονάδων αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης ενώ έμειναν σταθερά τα ποσοστά αφορολόγητων ετησίων κερδών.

(iii) παρατηρούμε στον νόμο 1892/90 διαφορετική αντιμετώπιση όσον αφορά τις επενδύσεις ξενοδοχειακών επιχειρήσεων ξενώνων, ενοικιαζόμενων δωματίων και κατασκηνωτικών κέντρων στα ποσοστά των επιχορηγήσεων και του κινήτρου των αφορολόγητων εκπτώσεων. Τα ποσοστά αυτά είναι μειωμένα για τις παραπάνω επενδύσεις.

(iv) η χρονική διάρκεια της παράτασης του επενδυτικού έργου στον 1892/90 περιορίζεται σε ένα (1) έτος.

Αντίθετα στον 1262/82 δίνονταν απεριόριστη χρονική διάρκεια από μία ειδική επιτροπή ελέγχου

(v) στον νόμο 1892/90 δεν ισχύει η διάταξη του νόμου 1262/82 για την συμμετοχή του δημοσίου ως μετόχου για επενδύσεις άνω των 2,5 δις δραχμών, και

(vi) οι αιτήσεις για την υπαγωγή των επιχειρήσεων στις διατάξεις του νόμου 1892/90 υποβάλλονται το πρώτο δίμηνο κάθε εξαμήνου του κάθε

έτους και η διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής των αιτήσεων ολοκληρώνεται μέχρι το τέλος του εξαμήνου που υποβλήθηκαν. Αντίθετα στον αναπτυξιακό νόμο 1262/82 δεν υπήρχε κανένας χρονικός περιορισμός στην υποβολή των αιτήσεων.

Παρατηρούμε λοιπόν από τις παραπάνω διαφορές ότι ο αναπτυξιακός νόμος 1892/90 είναι αρκετά φειδωλός σε σχέση με τον 1262/82 και αυτό φαίνεται κυρίως στην αύξηση των ποσοστών της ίδιας συμμετοχής, στην κατάργηση της αξίας του λογισμού της αξίας του οικοπέδου στην ίδια συμμετοχή και στον χρονικό περιορισμό της υποβολής των αιτήσεων.

Όπως είπαμε και πιο πριν πέρα από τις θετικές επιπτώσεις που υπάρχουν με την εφαρμογή των φορολογικών κινήτρων υπάρχουν και αρνητικές στις οποίες θα αναφερθούμε ακριβώς παρακάτω.

Οι αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται κυρίως:

- (1) στις επενδύσεις με την υψηλή φορολογία των κερδών ιδιαίτερα για τους ξένους επενδυτές και
- (2) αρνητική επίδραση έχει υψηλή φορολόγηση της εργασίας για εισοδήματα από μισθωτές υπηρεσίες ή σε μικρομεσαίες κυρίως

μικρές σε επίπεδο Ελλάδας όπου αποθαρρύνεται η προσωπική εργασία που φορολογείται και ενισχύεται η παραοικονομία. Εξής παρακάτω θα αναφερθούμε με λίγα λόγια στην παραοικονομία και συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στις αρνητικές και στις θετικές συνέπειες αυτής.

Κατά την εξέλιξη της σχετικής θεωρίας υπήρξαν αρκετές προσπάθειες εξεύρεσης του ορθού ορισμού της παραοικονομίας. Οι περισσότερες από αυτές είναι αλληλοσυμπληρούμενες αλλά και σε ορισμένα σημεία αντιμαχόμενες. Έτσι η παραοικονομία είναι η οικονομική δραστηριότητα της οποίας το αποτέλεσμα δεν υπολογίζεται στο εθνικό εισόδημα. Αλλά μέσα σ' αυτήν την μέτρηση συμβατικά δεν υπολογίζονται στο εθνικό εισόδημα οι υπηρεσίες της νοικοκυράς, η αυτοκατανάλωση των αγροτών ή ακόμη και οι παράνομες δραστηριότητες (χαρτοπαιξία, ναρκωτικά, πορνεία, δωροδοκία). Οι διαφορές ορισμών της παραοικονομίας μπορούν κυρίως να αποδοθούν στην διαφορετική οπτική γωνία κάτω από την οποία οι εκάστοτε ερευνητές της αποφασίζουν να την ερευνήσουν.

Θα αναφερθούμε και με λίγα λόγια ευθύς παρακάτω στις θετικές συνέπειες της παραοικονομίας.

Η διάκριση των θετικών συνεπειών της παραοικονομίας γίνεται ανάμεσα στις μακροοικονομικές και στις μικροοικονομικές.

7.2 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

(i) τα πραγματικά οικονομικά μεγέθη είναι ανώτερα αυτών που επίσημα καταγράφονται από τις στατιστικές υπηρεσίες των χωρών με παραοικονομία. Πρόκειται κυρίως για το ΑΕΠ, την παραγωγικότητα, και την απασχόληση αλλά και το ρυθμό πληθωρισμού ο οποίος μετριέται αναγκαστικά μέσα στην επίσημη οικονομική δραστηριότητα και σε αντίθεση με τα προηγούμενα μεγέθη είναι στην πραγματικότητα χαμηλότερος από τον εκάστοτε επίσημα καταγραφόμενο.

Παρά τις σοβαρές δυσχέρειες επιλογής και αποτελεσματικής εφαρμογής της οικονομικής πολιτικής που οι παραπάνω διαφορές δημιουργούν, εκλαμβάνονται εδώ ως θετικές συνέπειες της παραοικονομίας αν η πρόσθετη αυτή ευημερία δεν θα είχε δημιουργηθεί χωρίς την δυνατότητα προσφυγής στην παραοικονομική δραστηριότητα.

(ii) ο τρόπος κατανομής του εισοδήματος. Αν υποθέσουμε πως οι εργαζόμενοι της παραοικονομίας είναι άτομα που δεν κατόρθωσαν να

εξασφαλίσουν απασχόληση στον επίσημο τομέα της οικονομίας και επομένως θα είχαν την επιλογή να παραμείνουν άνεργοι ή να εργασθούν στην παραοικονομία, η απασχόληση τους σ' αυτήν την τελευταία είναι παράγοντας βελτίωσης της κατανομής. Βέβαια η υπόθεση αυτή δεν φαίνεται να αποδεικνύεται με βάση τα συμπεράσματα εξειδικευμένων μελετών. Γιατί σε περιόδους οικονομικής ύφεσης π.χ. υπάρχει η τάση περιορισμού ζήτησης υπηρεσιών που προσφέρονται από την παραοικονομία εφόσον γενικά περιορίζονται τα εισοδήματα. Ακόμη άλλες μελέτες διαπιστώνουν ότι, συνήθως οι εργαζόμενοι στην παραοικονομία καταφεύγουν σ' αυτήν, εξαιτίας των χαμηλών μισθών που επικρατούν στην επιστήμη και όχι γιατί δεν βρήκαν απασχόληση σ' αυτήν. Οι, ως τότε, άνεργοι που απασχολούνται ήδη στην παραοικονομία φαίνεται να αποτελούν την εξαίρεση. Η κατανομή εξάλλου του εισοδήματος θα είχε τάσεις βελτίωσης, συνέπεια της παραοικονομίας αν το μεγαλύτερο τμήμα των όσων εργάζονται σ' αυτήν, είναι άτομα με εισόδημα χαμηλότερο του μέσου όρου της συγκεκριμένης οικονομίας, το οποίο με τον τρόπο αυτό συμπληρώνουν.

(iii) η αποκέντρωση. Κάτω από ορισμένες συνθήκες, η παραοικονομία βοηθεί και στην αποκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας όπως συμβαίνει αποδεδειγμένα, με την Ιταλία. Η βασική εξήγηση γι' αυτό είναι ότι, στην παραοικονομία ευδοκιμούν κατ' αρχήν οι

μικρού μεγέθους επιχειρήσεις, που λειτουργούν με όρους έντασης εργασίας και που μπορούν να αναπτυχθούν και σε μικρά μέρη εκτός των μεγάλων βιομηχανικών και εμπορικών κέντρων.

(iv) εξαγωγικός προσανατολισμός. Το χαμηλότερο κόστος παραγωγής και προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών, που παράγονται στην παραοικονομία μπορεί, εξάλλου, να αποτελέσει παράγοντα αύξησης του βαθμού ανταγωνιστικότητας τους, στην διεθνή αγορά και να ενθαρρύνει έτσι τις εξαγωγές. Στην Ιταλία όπου έγιναν σχετικές έρευνες προκύπτει ότι οι εξαγωγές αγροτικών και βιομηχανικών προϊόντων όπως και ο τουρισμός έχουν σημαντικά ευνοηθεί από την παραοικονομία. Ειδικότερα, ορισμένα καταναλωτικά αγαθά, όπως παπούτσια, δερμάτινες τσάντες και γυναικεία ενδύματα παράγονται στο εσωτερικό οικογενειακών επιχειρήσεων που ανήκουν στην παραοικονομία και έχουν έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό.

(v) πρόσθετη δραστηριότητα. Είναι πιθανό ότι μόνο εξαιτίας της παραοικονομίας εξασφαλίζεται μια επιπλέον δραστηριότητα που δεν θα κρινόταν συμφέρουσα χωρίς τις δυνατότητες, που αυτή παρέχει: μη καταβολή φόρων, κοινωνικών παροχών στους εργαζομένους κ.τ.λ. Η επιπλέον αυτή δραστηριότητα θα πρέπει να θεωρηθεί ως επιθυμητή αφού αυξάνει την οικονομική ευημερία, και

(vi) περιορισμός του κρατικού παρεμβατισμού. Για όσους πιστεύουν πως ο κρατικός παρεμβατισμός στην οικονομία δημιουργεί δεινά, η παραοικονομία ακριβώς περιορίζει την ένταση του, εφόσον, χάρη σ' αυτήν ένα τμήμα της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας λειτουργεί χωρίς την εκεί παρουσία του. Γι' αυτό ανάμεσα και σε άλλα κατακρίνεται η αρνητική στάση απέναντι στην παραοικονομία, από όσους πιστεύουν στην ιδιωτική πρωτοβουλία και μόνο.

7.3 ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

Οι μικροοικονομικές θετικές συνέπειες της θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερη σημασία για την λήψη της απόφασης προσφυγής στην παραοικονομία από ότι οι μικροοικονομικές. Και βέβαια, η σαφής διάκριση μικρό και μακροοικονομικών συνεπειών σ' αυτό το εδάφιο, βοηθεί να συνειδητοποιήσουμε ότι, πολλές από τις συνέπειες της παραοικονομίας εμφανίζονται ως αρνητικές για το άτομο και ως θετικές για το σύνολο της οικονομίας και τανάπαλιν.

(i) για το χαμηλότερο κόστος παραγωγής. Αυτό οφείλεται σε αιτία που σχετίζονται με φοροδιαφυγή – φοροαποφυγή και γενικά με ενέργειες ατόμων που περιορίζουν την έκταση του κρατικού παρεμβατισμού στην οικονομία όπως και σε άλλα αίτια. Μπορούμε να αναφερθούμε γενικά στο χαμηλότερο επίπεδο μισθών που επικρατεί στην παραοικονομία και που βέβαια και αυτό είναι αποτέλεσμα σε μεγάλο βαθμό της μη καταβολής των κοινωνικών παροχών αλλά και στο γεγονός ότι η απασχόληση σ' αυτήν είναι συχνά συμπληρωματική της επιστήμης. Θα μπορούσαμε εδώ να προσθέσουμε ως παράγοντα περιορισμού του κόστους παραγωγής και το ότι η παραγωγή της παραοικονομίας πραγματοποιείται συνήθως σε μικρού μεγέθους και οικογενειακής φύσης επιχειρήσεις με περιορισμένη εφαρμογή της τεχνικής προόδου και με μεθόδους κυρίως έντασης εργασίας και όχι έντασης κεφαλαίου. Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις διευκολύνεται η εκμετάλλευση των εργαζομένων από τους εργοδότες στα πλαίσια της παραοικονομίας ιδίως όταν πρόκειται για μη νόμιμες κατηγορίες εργαζομένων όπως παράνομους μετανάστες, δημόσιους υπάλληλους που δεν δικαιούνται να έχουν δεύτερη απασχόληση κ.ο.κ.

(ii) για μεγαλύτερο βαθμό ανεξαρτησίας. Οι εργαζόμενοι στην παραοικονομία έχουν ελαστικό ωράριο και μεγαλύτερο γενικά βαθμό ανεξαρτησίας σε σύγκριση με τους εργαζομένους στον επίσημο τομέα

της οικονομίας, πράγμα που αναμένεται να αυξάνει την παραγωγικότητα τους χάρη σε μεγαλύτερη αυτοϊκανοποίηση που εξασφαλίζεται μέσα απ' αυτήν, και

(iii) αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας. Το ποσοστό ανεργίας μέσα στον ενεργό πληθυσμό των σύγχρονων εκβιομηχανισμένων κοινωνιών αναμένεται αυξανόμενο, τις προσεχείς δεκαετίες κάτω από την ολοένα μεγαλύτερη αδυναμία του ώριμου καπιταλισμού να απορροφήσει ολόκληρο το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό. Υπάρχουν ενδείξεις με βάση τις οποίες η αυξημένη ανεργία των τελευταίων ετών δεν προκάλεσε παράλληλη αύξηση της παραοικονομίας και δεν έχει ξεκαθαριστεί το αν οι άνεργοι, σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας, καταφεύγουν στην παραοικονομία κυρίως για να διατηρήσουν με τον τρόπο αυτό τα επιδόματα ανεργίας τους. Ωστόσο οι μέχρι σήμερα σχετικές ενδείξεις δεν είναι ασφαλώς αρκετές για να αποκλείσουν μια αντίστροφη τάση στο μέλλον. Είναι πιθανόν ο συνδυασμός της αυξανόμενης σημασίας των μικρών επιχειρήσεων στον τομέα των υπηρεσιών και το ανερχόμενο ποσοστό ανεργίας να πείσουν τους ανέργους ότι η μοναδική δυνατότητα εξεύρεσης απασχόλησης τους προσφέρεται από την παραοικονομία.

Εν τούτοις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ελληνική οικονομία δεν προσανατολίζεται πια σοβαρά προς μία συνέχιση της

ανεπιτυχούς προσπάθειας εκβιομηχάνισης της και ότι ο τουρισμός εμφανίζεται για τα επόμενα χρόνια ως ο ηγετικός της τομέας όχι από επιλογή αλλά από ανάγκη. Αν έτσι πράγματι έχει η κατάσταση είναι πολύ πιθανό να έχουμε σ' αυτόν μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο και χάρη στην παραοικονομία. Η διάσταση αυτή του προβλήματος της παραοικονομίας στην Ελλάδα προβλέπεται ότι θα ενισχυθεί και από τις πρόσφατες εξελίξεις των σοσιαλιστικών οικονομιών.

Τέλος στα πλαίσια της ελληνικής οικονομίας θα μπορούσε ωστόσο να διατυπωθεί η άποψη ότι στην περίπτωση της η παραοικονομία εκφράζει φαινόμενο λιγότερο ανώμαλο από όσο άλλον. Και αυτό επειδή ο ανορθόδοξος τρόπος που ακολούθησε η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας ενθάρρυνε όλους εκείνους τους διαρθρωτικούς παράγοντες που δημιουργούν και εκτρέφουν την παραοικονομική δραστηριότητα.

Όπως είπαμε και στα προηγούμενα η παραοικονομία έχει κάποιες θετικές και αρνητικές συνέπειες. Στις θετικές συνέπειες αυτής αναφερθήκαμε στα παραπάνω, ευθύς παρακάτω θα αναφερθούμε και στις αρνητικές συνέπειες αυτής. Οι αρνητικές συνέπειες της παραοικονομίας διακρίνονται σε μακροοικονομικές και μικροοικονομικές.

7.4 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

(i) αδυναμία εφαρμογής οικονομικής πολιτικής. Όταν το ποσοστό της παραοικονομίας μέσα στην επίσημη οικονομία είναι σημαντικό και όχι σταθερό αλλά διαχρονικά μεταβαλλόμενο, η άσκηση οικονομικής πολιτικής από την εκάστοτε κυβέρνηση γίνεται προβληματική για πολυάριθμους λόγους.

Πρώτον, επειδή κάτω απ' αυτές τις συνθήκες δεν είναι γνωστή η αναγκαία δόση πληθωρισμού ή αντιπληθωρισμού, που θα ήταν ικανή να επιφέρει το εκάστοτε επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, εφόσον δεν είναι γνωστή η έκταση του συνολικού προβλήματος, αλλά τμήμα του μόνο.

Δεύτερον, επειδή η διαπίστωση ανεπαρκούς οικονομικής δραστηριότητας που αναφέρεται μόνο στην επίσημη οικονομία και επομένως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ωθεί την εκάστοτε κυβέρνηση στην απόφαση να δαπανήσει σημαντικά ποσά, μέσω του προϋπολογισμού δημοσίων δαπανών, για την αναζωογόνησή της, αλλά, μία τέτοια απόφαση βασισμένη σε εσφαλμένα και ανεπαρκή στοιχεία κινδυνεύει να προκαλέσει πληθωριστικά φαινόμενα.

Τρίτον, επειδή η επίσημη οικονομική δραστηριότητα όταν δεν λαμβάνεται υπόψη και η παραοικονομία είναι συρρικνωμένη: οι εκάστοτε κυβερνήσεις, αναγκάζονται να επιβάλλουν υψηλό φορολογικό βάρος στα εμφανή εισοδήματα, και με τον τρόπο αυτό να ενθαρρύνουν την περαιτέρω προσφυγή στην παραοικονομία, με κύριο κίνητρο την φοροδιαφυγή.

Τέταρτον, επειδή ένα σημαντικό τμήμα της κοινωνική πολιτικής που υλοποιείται με τα επιδόματα ανεργίας, αποπροσανατολίζεται εφόσον ικανός αριθμός από όσους, επίσημα εμφανίζονται ως άνεργοι απασχολείται πιθανότατα στην παραοικονομία.

Πέμπτον, επειδή περιορίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην αποτελεσματικότητα της κρατικής φορολογικής πολιτικής και δημιουργεί αμφιβολίες αναφορικά με το βαθμό της εφαρμοζόμενης φορολογικής δικαιοσύνης. Έτσι δημιουργούνται και πρόσθετα κίνητρα για την προσφυγή στην παραοικονομία.

(ii) αδυναμία παρακολούθησης του τρόπου κατανομής του εισοδήματος. Η παραοικονομία ιδιαίτερα όταν αντιπροσωπεύει σχετικά υψηλό ποσοστό της επίσημης δραστηριότητας:

- ◆ συσκοτίζει τον τρόπο κατανομής του εισοδήματος, αφού δεν είναι δυνατή η σύλληψη όλων των εισοδημάτων, αφού δεν είναι γνωστό αν τα πρόσθετα εισοδήματα της παραοικονομίας ευνοούν κυρίως τους μισθωτούς ή κυρίως τους αυτοαπασχολούμενους, αφού είναι αδύνατη η σίγουρη εκτίμηση για το αν η παραοικονομία ενισχύει, κυρίως, ήδη, υψηλά επίσημα εισοδήματα ή αντίθετα συμβάλλει στη συμπλήρωση χαμηλών.
- ◆ Δυσχεραίνει τους στόχους αλλά κυρίως τα αποτελέσματα της ανακατανομητικής κρατικής πολιτικής, αφού η τελευταία δεν είναι σε θέση να υπολογίσει ποιοι ευνοούνται από τα εισοδήματα της παραοικονομίας.

Η παραοικονομία συνεπώς, είναι εξίσου πιθανό να είναι παράγοντας ισότερης ή ανισότερης κατανομής του εισοδήματος. Η κατεύθυνση της, ως προς αυτό το σημείο εξαρτάται και από τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούν στην δεδομένη οικονομία, όπως βαθμός οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνική διάρθρωση, φορολογική ηθική κ.α. Ωστόσο ότι το μέγεθος της παραοικονομίας, όπως και τα επιμέρους στοιχεία από τα οποία αυτή αποτελείται, συνήθως δεν είναι σταθερά, αλλά διαχρονικά μεταβαλλόμενα, το πιθανότερο είναι ότι και η επίδραση της στον τρόπο κατανομής του εισοδήματος δεν είναι δεδομένη

(iii) φοροδιαφυγή. Η φοροδιαφυγή που έχει αναγνωρισθεί διεθνώς ως το πρωταρχικό και κύριο κίνητρο της παραοικονομίας, είναι εν πολλοίς υπεύθυνη:

- Για την δημιουργία κατηγοριών πολιτών: αυτούς που καταβάλλουν φόρους και εκείνους που φοροδιαφεύγουν, οι ανισότητες, στις οποίες καταλήγει η παραπάνω διάκριση είναι εμφανείς
- Για την αυξητική τάση της δημόσιας δαπάνης ως ποσοστό μέσα στο ΑΕΠ, που αποτελεί το συνδυασμένο αποτέλεσμα ύψωσης του φορολογικού βάρους και περιορισμού της φορολογικής βάσης
- Για την ανάπτυξη νέων σχέσεων, ανάμεσα στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα της παραοικονομίας, στα πλαίσια των οποίων ανέρχεται συνέχεια η σημασία του πρώτου, σε όρους του δεύτερου, ωστόσο η άνοδος αυτή είναι ως ένα βαθμό ουτοπιστική εφόσον η παραοικονομική δραστηριότητα που παραμένει ασύλληπτη ανήκει στον ιδιωτικό τομέα, μάλιστα αυτό το τμήμα της ιδιωτικής δραστηριότητας είναι αναλογικά, σημαντικότερο από όσο εκτιμάται, εφόσον απ' αυτό δεν αφαιρείται φόρος επί του εισοδήματος, επομένως, σε οικονομίες με υψηλή παραοικονομία, ο ανερχόμενος

λόγος δημοσίου προς ιδιωτικό τομέα, το μέγεθος της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού, μέσα στο ΑΕΠ κ.α. είναι υπερεκτιμημένα.

7.5 ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

(i) χαμηλή παραγωγικότητα κατ' απασχολούμενο. Δεν πρόκειται για διαπίστωση αλλά για υπόθεση που βασίζεται στο ότι στην παραοικονομία, δεν υπάρχει εγγύηση ποιότητας, προστασία εργαζομένων, εξασφάλιση διάρκειας της απασχόλησης τους, παράγοντες που συμβάλλουν κατά πάσα πιθανότητα, σε χαμηλότερη παραγωγικότητα κατ' απασχολούμενο. Είναι εξάλλου, ενδεχόμενο όσοι, εκτός από την επίσημη απασχόληση τους εργάζονται και στην παραοικονομία, να έχουν μειωμένη απόδοση, στην πρώτη περίπτωση και υψηλό ποσοστό μερικώς αδικαιολόγητων απουσιών που όμως δεν καταλήγουν στην απόλυση τους, εξαιτίας των σχετικών περιορισμών που επικρατούν.

(ii) άνισοι όροι ανταγωνισμού. Εξαιτίας των χαμηλότερων δαπανών παραγωγής στις επιχειρήσεις της παραοικονομίας, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες της επίσημης οικονομίας είναι πολύ πιθανό να

αυξάνεται ο βαθμός ανταγωνιστικότητας των πρώτων σε βάρος των δεύτερων. Και ειδικότερα όταν πρόκειται για εξαγόμενα προϊόντα να εξασφαλίζονται μεγαλύτερες πιθανότητες επικράτησης στην διεθνή αγορά, για τα προϊόντα επιχειρήσεων της παραοικονομίας, σε σύγκριση με αυτά επιχειρήσεων της επίσημης οικονομίας

(iii) υψηλότερο ποσοστό εργατικών ατυχημάτων. Εξαιτίας της μεγαλύτερης κόπωσης που οφείλεται στις πολλές ώρες εργασίας όσων έχουν δύο απασχολήσεις και στην αϋπνία διευκολύνονται τα εργατικά ατυχήματα.

(iv) έλλειψη εγγύησης για την ποιότητα. Οι καταναλωτές που απευθύνονται στην παραοικονομία για την απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών απεμπλοούν τα δικαιώματά τους αναφορικά με τις εγγυήσεις που απολαμβάνουν, για την ποιότητα, την σύσταση και εμφάνιση του προϊόντος ή τον τρόπο παροχής των υπηρεσιών. Είναι όμως πολύ πιθανόν ότι στην συνείδηση των καταναλωτών οι παραπάνω κίνδυνοι αντισταθμίζονται, πλήρως χάρη στην εξασφάλιση χαμηλότερων τιμών, και

(v) δυσκολία εξασφάλισης πιστώσεων. Οι επιχειρήσεις της παραοικονομίας όπως είναι φυσικό να αναμένεται, έχουν δυσκολίες εξασφάλισης πιστώσεων. Η ανεπαρκής χρηματοδότηση τους που έχουν

συχνά βασίζεται ολοκληρωτικά στην αυτοχρηματοδότησή τους, τους ωθεί στην επιλογή μεθόδων παραγωγής έντασης εργασίας.

Τέλος, με βάση όλα τα παραπάνω, οι αρνητικές συνέπειες της ελληνικής παραοικονομίας δεν διαφέρουν από τις αντίστοιχες που διαπιστώνονται σε διεθνή κλίμακα. Ωστόσο λόγω του εξαιρετικά σημαντικού μεγέθους της, όπως και των ιδιορρυθμιών της ελληνικής οικονομίας, οι αρνητικές συνέπειες της παραοικονομίας, στην Ελλάδα φαίνεται από πολυάριθμες ενδείξεις ότι εστιάζονται στο χώρο της κατανομής του εισοδήματος και διαχέονται ως προεκτάσεις του στο εσωτερικό της οικονομίας αλλά και στις σχέσεις με την αλλοδαπή.

ΕΝΟΤΗΤΑ VI

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μία από τις σοβαρές αιτίες που διαπιστώνεται και οι οποίες συμβάλλουν αρνητικά σε μια σταθερή προοπτική ανάπτυξης των επιχειρήσεων είναι η ασταθής φορολογική νομοθεσία που δεν επιτρέπει όρους και κανόνες μιας μακροχρόνιας πολιτικής για την αντιμετώπιση των επιδράσεων του φόρου στο εισόδημα.

Συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι η τάση που υπάρχει για φοροδιαφυγή, περισσότερες των άμεσων φόρων, ενώ οι έμμεσοι φόροι είναι σχεδόν αδύνατο να αποφευχθούν από τους φορολογουμένους.

Ειδικά για τους έμμεσους φόρους ενισχύεται το λαθρεμπόριο, αφού αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος που μπορεί να αποφευχθεί η επίπτωση των έμμεσων φόρων. Δηλαδή κυκλοφορούν κάποια είδη παράνομα στην αγορά σε χαμηλότερες τιμές από την κανονική αφού εισάγονται παράνομα από το εξωτερικό και εφ' όσον δεν επιβαρύνονται με δασμούς, πωλούνται πολύ φθηνά.

Ακόμα και οι μισθωτοί πλήττονται κατά πολύ από την κατάσταση αυτή με συνέπεια να αποκρύπτουν μέρος από τα πραγματικά τους εισοδήματα. Αυτό γίνεται είτε να μη φαίνεται επίσημα ότι εργάζονται, είτε να καταφεύγουν σε δεύτερες και τρίτες δουλειές προκειμένου να επιβιώσουν.

Συνέπεια όλων αυτών είναι η ανάπτυξη της παραοικονομίας. Το μεγαλύτερο μέρος των φορολογούμενων πολιτών πλήττεται από την επιβολή των φόρων με αποτέλεσμα να προσπαθεί να βρει τρόπους και μεθόδους θεμιτούς και μη, για να επιβιώσουν. Εφ' όσον δεν λειτουργεί ένα σταθερό καθεστώς στην οικονομική πολιτική του κράτους προσπαθεί κάθε φορολογούμενος να αναπτυχθεί μέσω παράνομων δραστηριοτήτων.

Αλλάζουν συνεχώς τα δεδομένα και έτσι οι επιχειρηματίες νιώθουν ανασφάλεια και ανικανότητα στο να θεσπίσουν ένα μακροχρόνιο προγραμματισμό για τις επιχειρήσεις τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην γίνονται ούτε επενδύσεις.

Κατά την άποψη μας θα πρέπει να υπάρξουν πραγματικές φορολογικές ελαφρύνσεις προκειμένου οι επιχειρήσεις να ξανανιώσουν ασφαλείς και να προχωρήσουν στην πραγματοποίηση επενδυτικών κινήσεων και στην επίτευξη των στόχων τους.

Η καταστολή, αλλά κυρίως η πρόληψη των φορολογικών αδικημάτων είναι βασικός παράγοντας στην προσπάθεια περιορισμού της παραοικονομίας. Είναι αναγκαία να επιβάλλονται αποτρεπτικές ποινές στους παραβάτες και με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι αξιόπιστες και εφαρμόσιμες και να προωθούν την έννοια της φορολογικής δικαιοσύνης.

Από την ανάλυση που κάναμε στους φόρους μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η επιβολή τους έχει αρκετές σοβαρές επιπτώσεις στα εισοδήματα των φορολογουμένων. Οι έμμεσοι φόροι πλήττουν αναλογικά περισσότερο τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις, επειδή δεν έχουν τη δυνατότητα να διαφύγουν φόρους τουλάχιστον από τα βασικά καταναλωτικά αγαθά ενώ όσον αφορά τους άμεσους φόρους θα πρέπει να υπάρξει μετατόπιση των φορολογικών βαρών (κυρίως μία από τους φορολογικούς συντελεστές) σε υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα γιατί την τελευταία δεκαετία παρατηρούμε να μειώνεται συνεχώς ο υψηλότερος φορολογικός συντελεστής. Για παράδειγμα, το 1986 ο ανώτατος φορολογικός συντελεστής ήταν 63% ενώ σήμερα έχει φθάσει στο 40%. Κατά τη γνώμη μας αυτό δεν συμβάλλει στην αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος προς όφελος των χαμηλότερων οικονομικών τάξεων.

Το πρόβλημα που παρουσιάζεται στη φορολογία έχει ήδη διαπιστωθεί γι' αυτό παρατηρούμε το μεγάλο ενδιαφέρον και τις πολλές

συζητήσεις που γίνονται γύρω από την επιτροπή εισήγησης φορολογικής μεταρρύθμισης στο Υπουργείο Οικονομικών με επικεφαλής τον καθηγητή κ. Γεωργακόπουλο.

Μέλη της επιτροπής ορίσθηκαν οι επόμενοι:

Πρόεδρος: Γεωργακόπουλος Θεόδωρος, Καθηγητής
Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Αν. Πρόεδρος, Ράπανος Βασίλειος, Αν. καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Μέλος: Καραβίτης Νικόλαος, Λέκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου

Μέλος: Κουσουλάκος Ιωάννης, Διδάκτωρ Οικονομικών
Επιστημών

Μέλος: Κοψιάυτης Ανδρέας, Γεν. Διευθυντής Υπ. Οικονομικών

Μέλος: Κουνάδης Διονύσιος, Γεν. Διευθυντής Υπ. Οικονομικών

Μέλος: Προβόπουλος Γεώργιος, Αν. καθηγητής Πανεπιστημίου
Αθηνών

Μέλος: Τάτσος Νικόλαος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Μέλος: Κυριακόπουλος Οδυσσεάς, Διευθυντής Υπ.
Οικονομικών (ΚΕΠΥΟ)

Γραμματέας: Κατριβέσης Βασίλειος, Διδάκτωρ Δημοσίων
Οικονομικών

Η έκθεση περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται ορισμένα γενικά ζητήματα που αφορούν στην υφιστάμενη κατάσταση και στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το φορολογικό μας σύστημα σήμερα και διατυπώνονται προτάσεις για την αντιμετώπισή τους. Εξετάζονται, επίσης συνοπτικά και αξιολογούνται οι οικονομικές και κοινωνικές του επιπτώσεις και τίθενται οι επιδιώξεις και οι βασικοί άξονες της προτεινόμενης φορολογικής αναμόρφωσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων. Η φορολογία αυτή, που αποτελεί τον κορμό του φορολογικού μας συστήματος, παρουσιάζει τα περισσότερα προβλήματα τόσο στο θεσμικό πλαίσιο, όσο και στις διαδικασίες εφαρμογής της και έτυχε ιδιαίτερης προσοχής από την επιτροπή και την αρμόδια ομάδα εργασίας Α'. Έμφαση απέδωσε η επιτροπή στην απλοποίηση της φορολογίας αυτής, με στόχο τη μείωση του δημοσιονομικού κόστους και του κόστους συμμόρφωσης των φορολογουμένων. Στο επίπεδο του θεσμικού πλαισίου, η απλοποίηση επιδιώκεται με την κατάργηση μιας σειράς απαλλαγών, εκπτώσεων από το εισόδημα και ειδικών, κατ' αποκοπήν, τρόπων φορολογίας ορισμένων

εισοδημάτων. Επιδιώκεται, επίσης, με την κατάργηση όλων των τεκμαρτών, εξωλογιστικών και ειδικών τρόπων προσδιορισμού του φορολογητέου εισοδήματος, τον περιορισμό του αριθμού των πηγών εισοδήματος, την αναθεώρηση του τρόπου προκαταβολής και παρακράτησης, καθώς επίσης και με τον εκσυγχρονισμό και την απλοποίηση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι έμμεσοι φόροι. Δύο ζητήματα απετέλεσαν το βασικό αντικείμενο μελέτης της επιτροπής: (i) η δυνατότητα και σκοπιμότητα επέκτασης του Φ.Π.Α. στα ακίνητα, και (ii) οι δυνατότητες απλοποίησης των διαδικασιών εφαρμογής του φόρου αυτού στην πράξη. Αντικείμενο έρευνας απετέλεσε, επίσης, η δυνατότητα αύξησης των εσόδων για αναπλήρωση απωλειών εσόδων από την κατάργηση άλλων φόρων που κρίνονται καταργητέοι. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι εναρμονιζόμενοι ειδικοί φόροι δαπάνης (καπνού, ποτών και υγρών καυσίμων), με στόχο κυρίως την ενδεχόμενη σκοπιμότητα και δυνατότητα μεταβολής των συντελεστών τους, για τυχόν κάλυψη απωλειών εσόδων από μεταβολές σε άλλες φορολογίες ή για προώθηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, αφού οι άλλες πτυχές των φορολογιών αυτών έχουν εναρμονιστεί στην Ένωση και δεν υπάρχει δυνατότητα εθνικής παρέμβασης. Ακολουθεί η ανάλυση της φορολογίας χαρτοσήμου, με κύριο στόχο τη δυνατότητα κατάργησής της, εξαιτίας της

πολυπλοκότητας και των αρνητικών οικονομικών και κοινωνικών της συνεπειών. Τέλος, εξετάζονται οι άλλοι έμμεσοι φόροι, με ιδιαίτερη έμφαση στις φορολογίες που καλύπτουν τα αυτοκίνητα, το ΦΚΕ των ασφαλιστικών επιχειρήσεων και τον ειδικό φόρο στις διαφημίσεις.

Το *τέταρτο κεφάλαιο* ασχολείται με τα ζητήματα που ανακύπτουν σχετικά με τις φορολογίες περιουσίας, τους φόρους που επιβάλλονται για την τοπική αυτοδιοίκηση και τους φόρους υπέρ τρίτων. Τρεις κατηγορίες φόρων περιουσίας εξετάζονται χριστά: οι φόροι κατοχής ακίνητης περιουσίας, ο φόρος κληρονόμων, δωρεών και γονικών παροχών και ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων. Έμφαση δόθηκε από την επιτροπή στη δυνατότητα και σκοπιμότητα εισαγωγής ενός ευρύτερου φόρου κατοχής ακίνητης περιουσίας, με ταυτόχρονο δραστικό περιορισμό των φόρων μεταβίβασης περιουσίας (κληρονόμων – δωρεών – γονικών παροχών και μεταβίβασης ακινήτων).

Το *πέμπτο κεφάλαιο* ασχολείται με το βασικότερο ζήτημα που σχετίζεται με το φορολογικό μας σύστημα, δηλαδή, την εφαρμογή των φορολογιών στην πράξη. Τα ζητήματα που διερευνώνται εδώ είναι ο Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων και οι δυνατότητες βελτίωσης του, ώστε να απλοποιηθούν οι διαδικασίες και να μειωθεί το κόστος συμμόρφωσης των φορολογουμένων. Εξετάζονται, επίσης, θέματα μητρώου

φορολογουμένων, επεξεργασίας και εκκαθάρισης των δηλώσεων φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, καθώς επίσης και θέματα εναρμόνισης και απλοποίησης των διαδικασιών βεβαίωσης των φόρων μετά από έλεγχο. Τέλος, εξετάζονται τα ζητήματα που σχετίζονται με την είσπραξη των εσόδων και τη δυνατότητα περιορισμού των διοικητικών διαδικασιών, με στόχο τη βελτίωση της αποδοτικότητας του συστήματος και την εξυπηρέτηση του πολίτη.

Οι προτάσεις τόσο της επιτροπής, όσο και των ομάδων εργασίας καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθούν όλες άμεσα, αφού άλλωστε πολλές από τις προτάσεις αυτές χρήζουν περαιτέρω μελέτης και επεξεργασίας πριν από την υλοποίησή τους. Οι προτάσεις αυτές επομένως αποσκοπούν να αποτελέσουν ένα γενικότερο οδηγό για την μελλοντική (μέσα στην επόμενη τριετία ή πενταετία) διαμόρφωση του φορολογικού μας συστήματος, ώστε να ανταποκρίνεται στις σημερινές συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας μας, ως πλήρους μέλους της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Ακούγονται πολλά σχόλια πάνω στις προτάσεις της επιτροπής Γεωργακόπουλου, αλλά ο στόχος, στον οποίο όλοι συμφωνούν, είναι να αποκτήσουμε ένα φορολογικό σύστημα που να είναι απλό, να

ανακατανέμει δικαιότερα τα βάρη και να ενισχύει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος είναι το πρώτο ζητούμενο. Η σημερινή διάρθρωση του είναι αντιπαραγωγική και έχει κόστος, τόσο για τους φορολογούμενους όσο και για το κράτος. Οι προτάσεις της επιτροπής απλοποιούν σε μεγάλο βαθμό το φορολογικό σύστημα και το εκσυγχρονίζουν. Ενδεχομένως, τούτο είναι και το μοναδικό που επιτυγχάνεται.

Ωστόσο, η δικαιότερη κατανομή των βαρών, με παράλληλη ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, φαίνεται πως σκοντάφτει στις δημοσιονομικές δυσχέρειες. Δεν εξηγείται διαφορετικά το ότι όλες οι προτάσεις στηρίζονται στη λογική του «ισοδύναμου αποτελέσματος». Δηλαδή, τα έσοδα που χάνονται από κάποιες ελαφρύνσεις κερδίζονται από ισόποσες επιβαρύνσεις, όχι πάντοτε διαφορετικών κατηγοριών φορολογουμένων.

Παρά τις δημοσιονομικές δυσχέρειες που υπάρχουν σήμερα στην ελληνική οικονομία, η κυβέρνηση θα πρέπει να αποτολμήσει ένα ποιοτικό άλμα προς τα εμπρός, με γενικές ελαφρύνσεις όλων των εισοδημάτων και των επιχειρηματικών κερδών. Όσο και αν φαίνεται παράτολμο, μόνον έτσι θα καταφέρει να δώσει φτερά στην οικονομία και

να κερδίσει από την αύξηση των μεγεθών της όσα θα χάσει από εκείνα που, ενδεχομένως, παρουσιάζονται ως παροχές.

Μία φορολογική μεταρρύθμιση μπορεί να βοηθήσει στην προσπάθεια για μια αποτελεσματικότερη πολιτική ανάπτυξη. Να γίνεται δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους και κάθε φορολογούμενος να συνεισφέρει ανάλογα με την οικονομική του επιφάνεια. Πρέπει, επίσης, να αφαιρεθούν όποια αντικίνητρα υπάρχουν στην φορολογική νομοθεσία για επιχειρηματικότητα και ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Γεωργακόπουλος Θ., ' **Εισαγωγή στην Δημόσια Οικονομική**', Τόμος Α΄ και Β΄, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα 1997
- Γεωργακόπουλος Θ., **Έκθεση για την φορολογική αναμόρφωση**, Αθήνα 2002
- Μελισσαρόπουλος Κων/νος, σημειώσεις από το μάθημα **Φορολογική Λογιστική**
- Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Μαρία, **Η οικονομία της Παραοικονομίας στην Ελλάδα**, Τεύχος Β΄, Εκδόσεις Παπαζήση

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- Εφημερίδα το Βήμα: Ένθετο περιοδικό **Ο Οικονομικός Ταχυδρόμος**, Φύλλα 13 – 14 – 15 – 16, 6 – 13 – 20 – 30 Απριλίου 2002

